

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"א 53580-05-12 פלוני (קטין) ואח' נ' שירותי בריאות כללית

לפני כבוד השופטת בלה טולקובסקי

התובעים 1. פלוני (קטין)

2. פלוני

3. פלונית

על-ידי ב"כ עוה"ד ד. כספי ואח'

נגד

שירותי בריאות כללית

על-ידי ב"כ עוה"ד ג'ינאו-הבר ואח'

הנתבעת

פסק דין

מבוא

1. מדובר בתביעה שעניינה רשלנות רפואית בלידה. התובע 1 (להלן: "הקטין"), נולד ביום 12.3.2009, בבית חולים כרמל שבחיפה (להלן: "ביה"ח"). התובעים 2-3 הם הוריו של הקטין (להלן: "האם", "האב" ו"ההורים", וביחד יקראו כולם "התובעים"). הנתבעת, שירותי בריאות כללית (להלן: "הנתבעת"), היא בעלת ומנהלת ביה"ח. בתביעה נטען כי רופאי ביה"ח התרשלו בניהול הלידה בכך שהשתהו בחילוץ היילוד חרף הופעת האטות משמעותיות בניטור לב העובר. כתוצאה מהשתהות זו, נגרם לקטין נזק מוחי קשה והוא סובל משיתוק מוחין המתבטא בקוואדרפלגיה ספסטית ואפזיה דיסארטרית. בטרם שמיעת הראיות, הנתבעת הודתה באחריותה לנזקים שנגרמו לקטין כתוצאה מניהול הלידה (הודעה מיום 21.9.2015), כך שהמחלוקת מתמקדת בשאלת גובה הנזק.

השאלות הטעונות הכרעה וסדר הדיון

2. אין מחלוקת כי נכותו הרפואית של הקטין היא בשיעור של 100% בגין שיתוק מוחין קוואדרפלגי - ספסטי בינוני עד קשה ואפזיה הבעתית משמעותית. תפקודו הקוגניטיבי של הקטין, תקין.

3. המחלוקת מתמקדת בשאלת תוחלת חייו של הקטין, גובה הפיצוי בראשי הנזק השונים, אופן פסיקת הפיצויים, ושיעור ריבית ההיוון.

התובעים עותרים לפסיקת הפיצויים לעתיד על דרך של תשלומים עיתיים זאת לצד הוראה להפקדת בטוחות מתאימות להבטחת התשלומים. לטענתם, נוכח בעייתיות הנובעת מפער בין ריבית ההיוון הנוהגת לבין הריבית אותה ניתן לקבל בהשקעת כספי הפיצויים, ובהתחשב בנסיבותיו המיוחדות של המקרה, טובתו של הקטין מחייבת פסיקת הפיצויים לעתיד בדרך של תשלומים עיתיים שיבטיחו כי הפיצוי לא יישחק ויהיה תואם, ככל הניתן, למצבו וצרכיו של הקטין לאורך תוחלת חייו. לחלופין, ככל שהעתירה לפסיקת הפיצויים על דרך של תשלומים עיתיים תדחה, טוענים התובעים כי יש מקום לשנות את ריבית ההיוון המקובלת ולהעמידה על 1%.

הנתבעת מתנגדת לפסיקת הפיצויים לעתיד על דרך של תשלומים עיתיים וטוענת כי אין מקום לסטות מהכלל הנוהג של פסיקת פיצוי חד - פעמי. כן נטען כי אין מקום לסטות מההלכה הפסוקה לפיה ריבית ההיוון היא בשיעור של 3%.

4. ההכרעה בסוגיית אופן פסיקת הפיצויים, בדרך של תשלום חד-פעמי או תשלומים עיתיים, נגזרת בין היתר משאלת מצבו של הקטין ותוחלת החיים הצפויה, זאת לצד שיקולים פרטניים ושיקולים כלכליים שנטענו על ידי התובעים. לפיכך סדר הדיון יהיה כדלקמן:

- א. מצבו של הקטין ותוחלת החיים.
- ב. דרך פסיקת הפיצויים - תשלום חד-פעמי או תשלומים עיתיים ושאלת שיעור ריבית ההיוון.
- ג. דיון בראשי הנזק.

פרק א' - מצבו של הקטין

5. מטעם התובעים הוגשו חוות דעתם של פרופ' טלי שגיא (להלן: "פרופ' שגיא"), מומחית בתחום הנזירולוגיה, ד"ר רעיה אריאל, מומחית בתחום הנזירופסיכולוגי (להלן: "ד"ר אריאל") וד"ר עמיחי ברזנר (להלן: "ד"ר ברזנר"), מומחה ברפואת ילדים ומנהל מחלקת שיקום ילדים בב"ח שיבא, שהתייחס לצרכיו של הקטין לרבות הטיפול השיקומי הנדרש לו.

פרופ' שגיא העריכה את נכותו של הקטין בשיעור של 100% בגין קוואדריפלגיה בצורה קשה ו-40% נכות בגין אפזיה דיסארטרית עם הפרעות בהיגוי וציננה כי מעבר לכך, הקטין אינו סובל מפגיעה קוגניטיבית או ממחלות אחרות ואינו נזקק לתרופות קבועות.

ד"ר אריאל ציינה בחוות דעתה כי חרף המגבלות הקשות בתנועה ובהתבטאות המילולית, הקטין מתפקד מבחינה קוגניטיבית והתנהגותית בהתאם לגילו. הקטין בעל אינטליגנציה תקינה ואישיות "מאוד חברותית", הוא שיתף פעולה, השקיע מאמצים והצליח במטלות שהוצבו בפניו במסגרת האבחון.

6. מטעם הנתבעת הוגשו חוות דעתם של פרופ' אברהם שטיינברג (להלן: "פרופ' שטיינברג"), מומחה בתחום הנזירולוגיה; ד"ר יוסף נאשף (להלן: "ד"ר נאשף"), בתחום הנזירופסיכולוגי; וד"ר ראובן לנגר (להלן: "ד"ר לנגר"), בתחום השיקומי. פרופ' שטיינברג קבע כי הקטין סובל משיתוק מוחין קוואדריפלגי ספסטי בינוני עד קשה שהנכות בגינו היא בשיעור של 90% ובנוסף 40% נכות בגין אפזיה הבעתית משמעותית. התפקוד הקוגניטיבי תקין, והקטין אינו סובל ממחלות אחרות. ד"ר נאשף ציין כי הקטין מגלה הבנה קוגניטיבית תקינה הן בתחום המילולי והן בתחום התפיסתי - ביצועי. עם זאת, קיימת פגיעה משמעותית בתפקודים המוטוריים הגסים, במוטוריקה העדינה ובהבעה המילולית שאינם מאפשרים ביטוי מלא של הפוטנציאל שלו. הקטין בעל כוחות רגשיים, נהנה מתקשורת בין אישית, בעל מוטיבציה להתקדם ולהצליח למרות הקשיים המשמעותיים בתחומים המוטוריים והמילוליים-שפתיים.

7. מחוות הדעת של המומחים כולם ומעדויות ההורים עולה כי בתחום ההתנהגותי - רגשי, הקטין מתפקד בהתאם לגילו. הוא גמול מחיתולים, אוכל בכוחות עצמו לרבות אכילת אוכל מוצק ומתנייד בהליכון אחורי. הקטין נהנה מחברה ומתקשורת בין אישית, יש לו יכולת להפיק קול אך למעט מילים בודדות הוא אינו מדבר באופן ברור ומתקשר באמצעות ג'סטות ובאמצעות מחשב תקשורת תומכת וחלופית. הקטין משולב במסגרת לימודים רגילה - גן חובה רגיל ועתיד לעלות לכתה א' (כך במועד שמיעת הראיות), במסגרת החינוך הרגיל.

תוחלת חיים

8. פרופ' שגיא, המומחית מטעם התובעים, ציינה בחוות דעתה כי אין פגיעה בתוחלת החיים של הקטין, זאת נוכח היותו בעל אינטליגנציה תקינה, מתנייד ואוכל בכוחות עצמו ואינו סובל מאפילפסיה. התובעים טוענים כי חוות דעתה של פרופ' שגיא לא נסתרה לפיכך יש לקבוע כי תוחלת חייו של הקטין לא קוצרה ולכל היותר מדובר בקיצור שולי ביותר. בהתחשב בעלייה בתוחלת החיים וברמת שירותי הרפואה יש, לטענת התובעים, להעריך כי הקטין יגיע לגיל 80 (תוחלת החיים הרגילה נכון להיום).

9. הנתבעת הגישה את חוות דעתו של ד"ר לנגר שקבע כי תוחלת החיים הצפויה היא 60 שנים, זאת לאור הצפי שהקטין יהיה מרותק לכיסא גלגלים. בסיכומיה טענה הנתבעת כי בהתחשב בכלל נסיבות העניין לרבות הצפי כי הקטין יהיה מרותק לכיסא גלגלים לכל המוקדם בעשור השלישי לחייו ולכל המאוחר בעשור החמישי לחייו, יש לקבוע כי צפוי קיצור של 15% בתוחלת החיים של הקטין והיא צפויה להיות 68 שנים.

דיון

10. השאלה אם נגרם קיצור בתוחלת חייו של נפגע, קשה להערכה ולהכרעה. כדברי כב' השופט (כתוארו אז) ריבלין, בע"א 10842/02 **ביטוח חקלאי אגודה שיתופית מרכזית בע"מ נ' סינג** (כתוארו אז) ריבלין, בע"א 10842/02 **ביטוח חקלאי אגודה שיתופית מרכזית בע"מ נ' סינג** (20.9.2006):

"...סוגיה זו - קשה היא. קשה היא במישור העקרוני, וקשה היא גם במישור היישומי. תחושה של אי נוחות מלווה את העיסוק במועד פטירתו הצפוי של אדם, אי נוחות בשל מהות העניין וגם בשל היומרה - לכאורה הטמונה בכך. את מועד פטירתו של אדם - אדם בריא ואדם שנפגע בגופו - איש אינו יודע לחזות ... יחד עם זאת, כפי שהדבר נעשה לא אחת בדיני הפיצויים, העוסקים תכופות בעתיד וממילא - בתחזיות והשערות, גם בהקשר זה עשוי בית במשפט לקבוע ממצא, ובלבד שהובאו בפניו חוות - דעת מתאימות. אלה - חוות דעת - עשויות להתבסס גם על נתונים סטטיסטיים באשר להשפעתה של פגיעה או מחלה מסוימת על תוחלת חיים - ובל נשכח כי תוחלת החיים של אדם בריא נקבעת אף היא על בסיס נתונים סטטיסטיים..."

11. פרופ' שגיא ציינה בעדותה: "...כשקבעתי שאין שינוי בתוחלת החיים שלו, זה על סמך זה שאני לא מבינה איזה גורמי סיכון יש לו למות יותר מאשר לאדם רגיל... זה שיש לו אינטליגנציה תקינה משפר את תוחלת חייו כיוון שאני צופה שהוא יוכל לנהל את ענייניו בעתיד, והוא יוכל לשלוט, אם יהיו גורמי סיכון, הוא יוכל לשלוט בהם.... אין לו אף אחד מהגורמים מקצרי תוחלת החיים, שזה פיגור שכלי, נכות קשה שזה כיסא גלגלים, אפילפסיה, הפרעות בליעה. לדעתי ל (קטין) אין גורמי סיכון מקצרי חיים פרט לזה שזה שיתוק מוחין" (עמ' 11-12 לפרוטוקול).

פרופ' שגיא נשאלה בעניין יכולת הניידות של הקטין והאם צפוי כי בעתיד יזקק לכיסא גלגלים, והשיבה: "אני חושבת שהוא עוד לא הגיע לפלאטו בהישגים שלו, הוא עדיין בשלב של שיפור. אני עדיין לא יכולה לצפות מכיוון שמהפעם הקודמת שראיתי אותו עד עכשיו, יש לנו סקאלה של ניידות, והוא ירד מדרגת 4 ניידות, שזה בעצם רוב התניידותו בכיסא גלגלים, הוא ירד לדרגת ניידות 3. זאת אומרת, זה שיפור בדרגת הניידות. לכן, מי שדרגת הניידות שלו 4, בוודאי שהוא יצטרך להיות כל חייו בכיסא גלגלים. אבל מי שדרגת ניידותו 3, ייתכן שיהיה שיפור נוסף כיוון שהוא ילד עם מוטיבציה מאוד גבוהה והוא הולך מאוד בחופשיות עם ההליכון שלו. הוא הולך, ברוב שעות היום הוא משתמש בהליכון, כך שאני לא יכולה לתת אחוזים של מה הסיכון שהוא יהיה בכיסא גלגלים בהמשך חייו, אבל קיימת האפשרות הזו." (עמ' 8-9 לפרוטוקול).

ד"ר ברזנר העיד כי להערכתו הקטין נמצא בדרגת ניידות 4 מתוך הקלסיפיקציות המקובלות לגבי דרגות הניידות של נפגעי שיתוק מוחין. הוא מסוגל להתרומם מהרצפה לעמידת ברכיים ומסוגל להליכה טיפולית והליכה בעזרת הליכון. ד"ר ברזנר אישר כי ישיבה בכסא גלגלים, דהיינו דרגת ניידות 5, מהווה גורם סיכון לקיצור תוחלת חיים וכי קיימת אפשרות שבעתיד הקטין יהיה מרותק לכסא גלגלים אך לא ניתן להעריך מתי זה יקרה, וכדבריו: "הספרות עליה אנו נסמכים אינה קובעת חד משמעית מתי נער או אדם מבוגר בדרגה 4 ייכנס לכסא גלגלים. זה הכל ספקולציה. ידוע שיש סיכוי שזה יקרה, מתישהו זה יקרה, זה ברור. יש מכלול סיבות: החל מכאבים, עבור לצורך בהשקעה אנרגטית רבה

לצורך הליכה, זה הופך בלתי נסבל, העדפות אישיות, גם משקל גוף, גובה, משקל מגוון שלם של אפשרויות" (עמ' 39 לפרוטוקול).

12. ד"ר לנגר, המומחה מטעם הנתבעת, אישר בעדותו כי בהערכת תוחלת החיים יש להתחשב בקוגניציה תקינה, היעדר פיגור שכלי, הזנה דרך הפה, אכילה עצמאית, שליטה על סוגרים, יכולת תנועה ובריאות כללית טובה, כקריטריונים מאריכי חיים (עמ' 57-58 לפרוטוקול). עם זאת ציין כי "הדבר היחיד שאני לא מסכים הוא לטעון שהוא הולך בצורה עצמאית, רק בעניין של המוביליות, שאני לא מסכים לקביעה הזו." (עמ' 60 לפרוטוקול).

ד"ר לנגר ציין כי הבעיה העיקרית שמשפיעה על תוחלת חייו של הקטין היא מגבלת הניידות והצפי כי בעתיד הוא יזקק לכיסא גלגלים, כדבריו: "אני חושב ש-60 זה הערכה שמשקפת את המצב, גם בהתחשב בזה שבעתיד אולי הוא יהיה מרותק לכיסא גלגלים. אני התרשמתי שתהיה התקדמות אבל בסופו של דבר בגיל מסוים, כשהוא יהיה יותר מבוגר, בערך בגיל 20, הוא בכל מקרה יזדקק לכיסא גלגלים..." (עמ' 61 לפרוטוקול).

פרופ' שטיינברג, המומחה מטעם הנתבעת בתחום הנזירולוגיה של הילד, אינו שותף להערכתו של ד"ר לנגר בשאלת תוחלת החיים. פרופ' שטיינברג העיד כי "... ישנם גורמי סיכון לקיצור תוחלת חיים שכוללים פיגור שכלי, בד"כ עמוק, לפעמים אפילו קשה, אבל בטח לא קל מזה, ובטח לא תפקוד קוגניטיבי תקין, כך שגורם הסיכון הזה לא קיים במקרה שלנו. הגורם השני זה דרך האכילה - שאם יש צורך להאכיל, בטח באמצעים מלאכותיים, אז תוחלת החיים יורדת כתוצאה מכך, לפי רמת צורת האכילה. שוב, במקרה הזה זה לא גורם סיכון כי הוא אוכל רגיל. הגורם השלישי זו התנועתיות, זה איזשהו גורם סיכון במקרה שלנו. הגורם הרביעי זה שליטה על סוגרים, ושוב במקרה הזה הוא בסדר. הגורם החמישי זה מחלות נלוות, שהבולט בהן זה אפילפסיה, שילדים עם פגיעה מוחית חשופים לזה, ונכון להיום אין לנו את הגורם הזה. הגורם השישי זה מחלות נלוות כמו חרשות, עיוורון, שלא קיים במקרה הזה. נותרת השאלה האם דרגת המוגבלות בניידות שלו היא גורם סיכון לקיצור חיים ובכמה..."

פרופ' שטיינברג הסביר כי הוא לא התייחס בחוות דעתו לשאלת תוחלת החיים שכן בדק את הקטין בעת שהיה בן שלוש וחצי ואז לא ניתן היה להעריך מה תהיה מידת התנועתיות שלו. פרופ' שטיינברג הוסיף והסביר כי הנחת המוצא בטבלה של שטראוס (אסמכתא 2 לחו"ד ד"ר לנגר) היא שקיים פיגור שכלי שהוא לכשעצמו גורם מקצר תוחלת חיים. אין נתונים מחקרניים לגבי מקרים של CP, ללא פיגור שכלי, לפיכך בהערכת תוחלת החיים הצפויה הוא נוהג לשקלל את מכלול הנתונים הרלבנטיים על סמך ניסיונו, במונחים של קיצור תוחלת חיים לעומת כלל האוכלוסייה (עמ' 82-84 לפרוטוקול).

לאור הנתונים העדכניים לגבי מידת התנועתיות של הקטין, העיד פרופ' שטיינברג כי "ההערכה שלי בד"כ, זה שכשכל הדברים מתייצבים, אנחנו יודעים פחות או יותר באיזה מצב הילד או הילדה נמצאים, לפי הטבלה הזו (הטבלה של שטראוס - ב.ט) סביר להניח שיהיה קיצור בערך של 10% בהשוואה לממוצע, בהתחשב בכל ההנחות הללו..." (עמ' 83 לפרוטוקול), ובהמשך העיד כי "אני צופה סדר גודל של 8%, 10% אני לא יכול לדייק בהערכה... יכול להיות שלא יהיה קיצור. אנחנו מדברים על התייחסות סטטיסטית. מצבו של (הקטין) טוב בהרבה מאוד בחינות, למעט העובדה שיש לו CP ואיזושהי הגבלה תנועתית, ולכן יש איזושהו קיצור, אם זה 8, 5 או 10 אחוזים אין נתונים על זה" (עמ' 85 לפרוטוקול).

בחקירה חוזרת אישר פרופ' שטיינברג כי החמרה במצב הניידות והיזקקות לכיסא גלגלים, משפיעה על הערכת תוחלת החיים "זוהי בעצם מוביל אותנו להחמרה מסויימת בצפי של תוחלת החיים בטווח של ה-10 או קצת יותר אחוזים של קיצור... אבל בכמה, אני לא יודע להעריך את זה, גם אין נתונים במאמר..." ובהמשך: "... בין זה לזה, זאת אומרת, שהוא יכול ללכת אבל הוא כן נזקק לכיסא גלגלים מדי פעם, או שהוא בכיסא גלגלים נייד לגמרי, יש כאלה שמסתדרים יפה מאוד בכיסא גלגלים, בין שני המצבים האלה אין התייחסות כך שאני לא יודע להתייחס למצבים שהם בין המצבים הללו. אם הוא יושב עצמאית אפילו בכיסא גלגלים, זה סדר גודל של קיצור של 20% תוחלת חיים, ואם הוא הולך ללא עזרה, זה קיצור של 10% בתוחלת החיים, אז יכול להיות משהו באמצע." (עמ' 87 לפרוטוקול).

13. עיון בחוות הדעת ובעדויות המומחים מטעם הצדדים מעלה כי הגורמים הרלבנטיים להערכת תוחלת חייו של הקטין הם: העדר מחלות נוספות דוגמת אפילפסיה; העדר פיגור שכלי; אינטליגנציה תקינה ויכולת לתקשר עם הסביבה; אכילה עצמאית; שליטה על הסוגרים וכושר הניידות. הגורם המשמעותי המשפיע על קיצור תוחלת חייו של הקטין הוא יכולת הניידות, היום ובעתיד לבוא. לאחר שבחנתי את חוות הדעת ועדויות המומחים הרפואיים, ראיתי לאמץ את עיקרי עמדתו של פרופ' שטיינברג שהעיד כי מדובר בקיצור תוחלת חיים בסדר גודל של בין 5, 8, 10 אחוזים (בחקירה נגדית, עמ' 85 - 83 לפרוטוקול), ובין 20 - 10 אחוזים (בחקירה חוזרת, עמ' 87 לפרוטוקול). לפיכך, בהתחשב במגמת השיפור במצבו של הקטין, במוטיבציה הגבוהה שלו ושל הוריו לטיפול ולשיפור יכולותיו מחד גיסא ומאידך גיסא בכך שלא ניתן לנבא באיזה שלב בחייו הקטין יהיה מרותק לכיסא גלגלים, ראיתי להעריך את הקיצור בתוחלת החיים בשיעור של כ-10% ביחס לאוכלוסייה הכללית. תוחלת חיים הממוצעת של גברים בישראל עומדת על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה על 80 שנים בקירוב. לפיכך ראיתי להעריך כי תוחלת חייו הצפויה של הקטין היא עד גיל 72 שנים.

פרק ב' - דרך פסיקת הפיצויים

תשלום חד פעמי או תשלומים עיתיים

14. כאמור, התובעים מבקשים לפסוק את הפיצוי בגין נזקיו העתידיים של הקטין בדרך של תשלומים עיתיים, זאת לצד הוראה בדבר הפקדת בטחונות שיבטיחו את התשלומים עד לאריכות ימיו של הקטין.

עתירתם זו של התובעים מבוססת על שני נימוקים עיקריים; האחד - מצבו הקשה של הקטין. ריבוי צרכיו הבסיסיים של הקטין והיותו תלוי לחלוטין בזולת, מחייבים להבטיח את עתידו בדרך של יצירת מסגרת תקציבית שתוכל לספק את צרכיו השוטפים בהתאם למצבו ולאפשר לו לחיות כשווה בין שווים. ההורים הדגישו את הנסיבות המיוחדות בענייננו ואת חששם כי נוכח גילם המבוגר יחסית, הקטין שהוא בן יחיד, עלול להימצא בגיל צעיר יחסית ללא משפחה גרעינית תומכת. הדבר מחייב לתכנן את מסלול חייו של הקטין בזהירות יתרה, מתוך אחריות ליצירת מסגרת תקציבית מותאמת לצרכיו העדכניים שתבטיח את סיפוק צרכיו ואת בטחונו הכלכלי והסוציאלי עד אריכות ימיו.

השני - נטוע במציאות הכלכלית. לטענת התובעים, אין דרך ריאלית להשקיע באופן סולידי את כספי הפיצויים שייפסקו לקטין בגין נזקיו וצרכיו העתידיים בתשואה שתהיה קורלטיבית לשיעור ריבית ההיוון. לפיכך פסיקת הפיצויים בדרך של תשלומים עיתיים היא הדרך היחידה למנוע את שחיקת כספי הפיצויים ולהבטיח מענה לצרכיו השוטפים של הקטין, בהתאם למצבו.

התובעים מדגישים את יתרונות פסיקת הפיצויים בדרך של תשלומים עיתיים, תוך קביעת בטחונות מתאימים להבטחת התשלומים באמצעות הקמת קרן נאמנות לטובת הקטין. עם זאת, התובעים מציינים כי בהעדר בטוחות מתאימות בגובה סכום הפיצויים המהוון, המטרה העומדת בבסיס העתירה לפסיקת הפיצויים בדרך של תשלומים עיתיים תאויין, והם יאלצו לוותר על בקשתם זו.

15. הנתבעת גורסת כי אין מקום לסטות משיטת הפיצוי הנוהגת בדרך של פסיקת פיצוי חד-פעמי. מדובר בכלל נוהג בשיטת המשפט שלנו ויתרונותיו בסופיות, וודאות, פשטות, והבטחת הפיצוי לניזוק באופן שאינו מושפע ממעמדו הכלכלי העתידי של המזיק. פסיקת הפיצויים בדרך של תשלום חד-פעמי מגשימה את עקרונות חוק יסוד: כבוד האדם וחרותו, בדרך של ניתוק הקשר הכלכלי בין המזיק לניזוק ושמירה על האוטונומיה והרצון החופשי של הניזוק שיוכל לנהוג בסכום הפיצויים שנפסק לזכותו כראות עיניו. פסיקת הפיצויים בדרך של תשלומים עיתיים תחומה למקרים בהם יש קושי של ממש בהערכת תוחלת החיים. בענייננו, אין פערים משמעותיים בין עמדות הצדדים בסוגיית הקיצור בתוחלת החיים, לפיכך אין מקום לסטות מהנוהג של פסיקת הפיצוי בדרך של תשלום חד-פעמי. בכל מקרה, נוכח איתנותה הכלכלית של הנתבעת, בהיותה גוף שהמדינה ערבה לו, אין מקום להורות על העמדת בטוחות להבטחת התשלומים, ככל שיוחלט על פסיקת תשלומים עיתיים.

דיון

16. אחד הקשיים המובנים הטמונים בפסיקת פיצויים בגין נזקי גוף הוא הערכת הנזק העתידי בתנאים של חוסר וודאות. פסיקת הפיצויים לעתיד לבוא, מתאפיינת במקרים רבים בהשערות והערכות הנדמות בגדר ניסיון לנבא את העתיד, כדברי כב' השופט (כתוארו אז) חשין בע"א 2061/90 מרצלי נ' מדינת ישראל, פ"ד נז (1) 802 בעמ' 822-823:

"אכן בחישוב הפיצויים בגין הפסד כושר השתכרות לימים יבואו, נדמים אנו בעינינו כמו היינו מהלכים בארץ הפלאות של עליסה, ארץ בה ניחושים והשערות הן עובדות ותקוות ומשאלת-לב הן מציאות. הוטל עלינו לגלות את צפונות העתיד - עתיד שיהיה ועתיד שלא יהיה - ואנו לא נביאים אנו ולא בני נביאים".

17. חרף הקושי בהערכת סיכויים, סיכונים והתרחשויות עתידיות לצורך פסיקת פיצויים בדרך שתגשים את עקרון היסוד של השבת המצב לקדמותו, בתי המשפט בישראל אמצו את שיטת הפיצוי החד-פעמי כדרך המלך בפסיקת פיצויים בגין נזקי גוף. על היתרונות הגלומים בשיטה זו עמד השופט (כתוארו אז), ברק, בע"א 357/80 נעים נ' ברדה פ"ד לו (3) 762 (1982) (להלן: "נעים"):

"יתרונה של שיטת הסכום החד-פעמי והבלתי משתנה הוא בסופיותה, בפשטותה ובביטחונה. סופיות כיצד? שהמאזן האזרחי בין הצדדים מסתיים עם ביצוע התשלום, ושוב, אין לפתוח אותו מחדש. כל צד יוכל לכלכל את צעדיו על יסוד עובדתי מוצק ... פשטות כיצד? שאין צורך במערך ארגוני, שיעסוק בביצוע תשלומים עיתיים, ואין צורך בפניות שונות לבית המשפט עם שינוי הנסיבות. ביטחון כיצד? שאין הפיצוי לניזוק קשור במעמדו הכלכלי של המזיק, ואין חשש ששינוי במצבו הכלכלי של זה יפגע בפיצויים, להם זכאי הניזוק" (שם בעמ' 780).

לפיכך נקבע בעניין נעים כי:

"... אל לו לבית המשפט למהר ולקבוע תשלומים עיתיים. הסוגיה כולה מתאימה יותר להסדר תחיקתי מאשר להסדר שיפוטי." (שם בעמ' 782).

עם זאת, נפסק כי בסמכותם של בתי המשפט לפסוק את הפיצוי בדרך של תשלומים עיתיים במקרים חריגים בהם קיים חוסר וודאות מהותי באשר לעתידו של הניזוק, וכדברי השופט ברק:

"סמכות לחוד ושיקול דעת לחוד. לדעתי, אל לו לבית המשפט למהר ולקבוע תשלום עתי ... על - כן נראה לי, כי בשלב זה יש לנקוט את שיטת התשלום העתי רק במצבים יוצאי דופן, שבהם ניתן להבטיח את ביטחוננו של הניזוק גם ללא מעשה מנהל או מעשה חקיקה. מצב דברים שכזה קיים, כאשר המזיק הוא מדינת ישראל, אשר במסגרתה מובטח הניזוק, כי תשלומו יתקבל בעתיד, ללא כל חשש, כי זעזוע כספי יביא לשלילת התשלומים הלכה למעשה. זאת ועוד: גם כאשר המזיק הוא גוף, שניתן לבטוח במעמדו הכלכלי, רצוי הוא, לדעתי, לנקוט את שיטת התשלום העתי רק כאשר נגרם נזק גופני חמור, אשר הערכתו מבוססת על סיכוי עתידי שהערכתו קשה,

באופן שטעות בהערכת הסיכוי בעתיד עשויה להיות קשה לשני הצדדים"
(עניין נעים, בעמ' 782).

פסיקת הפיצויים בדרך של תשלומים עתיים תיעשה אם כן במקרים בהם יש פער של ממש בהערכת תוחלת חייו הצפויה של הניזוק או במקרים בהם לא ניתן להעריך באופן סביר את מצבו העתידי והיקף צרכיו של הניזוק (רע"א 6680/08 **מדינת ישראל- משרד הבריאות נ' סעיד** (6.2.2012); ע"א 2300/92 **רחמים נ' גנדלר** (23.5.1995); ת.א (מחוזי חי') 207/07 **ח.ע נ' שירותי בריאות כללית ואח'** (30.4.2014)).

18. יישום הכללים האמורים לענייננו מוביל, לטעמי, למסקנה כי אין הצדקה לסטות מהכלל של פסיקת הפיצויים בדרך של תשלום חד-פעמי, ואפרט.

אשר לסוגיית תוחלת החיים - לא קיים פער בלתי ניתן לגישור בין עמדות הצדדים, כפי שהוצגו בסיכומים. נוכח קביעתי כי יש להתחשב בקיצור תוחלת חיים בשיעור של 10% לעומת האוכלוסייה הכללית, נראה שסוגיית חוסר הודאות בהערכת תוחלת החיים אינה מצדיקה לכשעצמה פסיקת הפיצויים בדרך של תשלומים עתיים.

גם הקושי האינהרנטי בהערכת נזקיו וצרכיו של הקטין לאורך תוחלת חייו, אינו מחייב פסיקת הפיצויים בדרך של תשלומים עתיים שהרי בפסיקת בתי המשפט גובשו עקרונות וכללים מנחים להערכת הפיצויים במקרים של נפגעים הסובלים מנזק חמור ומורכב דוגמת הקטין שלפנינו.

כן איני סבורה כי הנסיבות המשפחתיות מצדיקות חריגה מהכלל הנוהג של פסיקת הפיצויים בסכום חד פעמי. עובדת היותו של הקטין בן יחיד להוריו והאפשרות כי בשנות זקנתם או לאחר אריכות ימיהם, הוא עלול להיות ללא משפחה גרעינית תומכת אכן מחייבת התחשבות בפסיקת הפיצויים. בין אם הפיצויים ייפסקו בדרך של תשלומים עתיים ובין בתשלום חד-פעמי, יש להתחשב בצורך במינוי אפוטרופוס או גורם שיסייע לקטין בניהול שגרת חייו וענייניו הכספיים והמנהלתיים, כך ששיקול זה אינו מחייב פסיקת הפיצויים דווקא בדרך של תשלומים עתיים.

אשר לנסיבות הכלכליות - הקושי בניהול כספי הפיצויים והשקעתם לאורך שנים רבות באפיקי השקעה בטוחים ונושאי ריבית קורלטיבית לריבית הנוהגת לצורך היוון הפיצויים, מתעורר בכל התיקים בהם מדובר בניזוקים צעירים או קטינים, במיוחד אלה הסובלים מנזק גופני חמור כך שיש צורך ביצירת תכנית ומסגרת תקציבית שתבטיח כי סכום הפיצויים אכן יוכל לספק את צרכיהם עד אריכות ימיהם. בהקשר זה נקבע בעניינם של קטינים וחסויים הסדר חקיקתי להשקעת כספים, כמפורט בתקנות הכשרות המשפטיות והאפוטרופסות (דרכים להשקעת כספי חסוי) תש"ס - 2000 (להלן: **"תקנות הכשרות המשפטיות והאפוטרופסות"**).

סוגיית הפער הנטען בין שיעור הריבית המשמשת לצורך היוון הפיצויים לעתיד לבין הריבית שניתן להפיק בערוצי השקעה סולידיים, תידון בהרחבה בהמשך הדברים. בשלב זה אציין כי ככל שאכן קיים פער בעייתי בין ריבית ההיוון לריבית שניתן לקבל בהשקעה סולידית לטווח ארוך, הרי מדובר בבעיה רוחבית המשותפת לכל הניזוקים שנפסק לזכותם פיצוי עתידי הצופה פני שנים רבות. איני סבורה כי הפתרון לבעיה זו - ככל שאכן יש צורך לשנות מהכללים הנוהגים בגינה - הוא בחריגה מדרך המלך הנוהגת בפסיקת פיצויים בתשלום חד-פעמי.

19. חרף עתירת ההורים, שאין ספק כי טובת הקטין נלגד עיניהם, לפסיקת הפיצויים בדרך של תשלומים עיתיים, סבורה אני כי יתרונותיה של שיטת פסיקת הפיצויים בדרך של תשלום חד-פעמי, תקפים גם במקרה הנדון. כפי שנפסק בפרשת **נעים**, היתרון העיקרי של שיטת התשלום החד-פעמי הוא בסיום ההליך המשפטי וניתוק הקשר בין הניזוק למזיק. פסיקת הפיצויים בדרך של תשלומים עיתיים פוגעת בעקרון סופיות הדיון. מעבר לסרבול והעלויות הכרוכות ביצירת מנגנון תשלומים יעיל, הרי הצורך (או אף עצם האפשרות), לפנות לבית המשפט כל אימת שמי מהצדדים טוען לשינוי נסיבות המצדיק את הגדלת או הקטנת הפיצוי העיתי שנפסק, מוביל להימשכות הקשר המשפטי בין המזיק לניזוק.

כפועל יוצא, פסיקת הפיצויים בתשלום אחד, ככל שאין טעמים המחייבים שלא לנקוט בדרך זו, עולה בקנה אחד עם שמירה על האוטונומיה ועל פרטיותו של הנפגע שיוכל לנהל את חייו ואת סכום הפיצויים שנפסק לזכותו באופן אוטונומי ככל האפשר ומבלי שיהיה מצוי תחת עינו הפקוחה של המזיק.

ובענייננו - הקטין זכאי כי יפסקו לזכותו פיצויים בהתאם למצבו וצרכיו השיקומיים והסיעודיים ובהתאם לנהוג והמקובל בפסיקה. ראוי הוא כי בבגרותו, יוכל הקטין לנהל את חייו בהתאם לרצונותיו המשתנים, מבלי ששיקולים שעניינם גובה הפיצוי העיתי יהוו גורם בהחלטותיו או בחירותיו. לדוגמה; ככל שהפיצויים יפסקו על בסיס הנחה כי הקטין יחיה בביתו עד תום תוחלת חייו, רשאי הוא להחליט בשלב כלשהו בחייו הבוגרים, בהתאם למצבו כפי שיהיה באותה עת ובהתאם להעדפותיו האישיות כי מתאימה לו מסגרת מגורים אחרת וראוי שיוכל לנהל את חייו כרצונו מבלי ששיקול גובה הפיצויים או החשש מפני בקשה להפחתתם, יתפוס מקום במכלול השיקולים בניהול חייו.

20. עתירת התובעים להורות על הפקדת בטוחות שתעמודנה בהתאמה לסכום הפיצויים המהוון לצורך הבטחת התשלומים העתיים עד לאריכות ימיו של הקטין, מהווה שיקול נוסף בהעדפת שיטת הפיצוי החד-פעמי. העתירה להורות על הפקדת בטוחות מתאימות מנומקת בצורך להפיג חשש בעניין איתנותה הכלכלית של הנתבעת. לא הובאו בפני ראיות באשר למצבה הכלכלי של הנתבעת ולא ראיתי להניח הנחות בעניין זה. ככל שנדרשת, כטענת התובעים, הפקדת בטוחה בגובה הפיצוי העתידי, הרי שיש בכך כדי להגדיל באופן

משמעותי את סכום הפיצויים (עדות המומחה הכלכלי מטעם הנתבעת, פרופ' רמי יוסף בעמ' 119 לפרוטוקול והתייחסות ד"ר מיכאל שראל, המומחה הכלכלי מטעם התובעים בעמ' 110 לפרוטוקול). נראה כי הגדלה משמעותית של נטל הפיצוי, כשמדובר בנתבעת שהיא קופת חולים המספקת שירותי בריאות לציבור, אינה סבירה ואינה מידתית בנסיבות העניין. טענת התובעים כי לא ניתן לסמוך על איתנותה הכלכלית של הנתבעת וכי יש לפסוק את הפיצוי בדרך של תשלומים עיתיים בכפוף להפקדת בטוחות שיהא בהן להבטיח ביצוע התשלומים העתיים, מדגימה את היתרונות של פשטות וביטחון בשיטת התשלום החד-פעמי. שיקול זה מצטרף למכלול השיקולים המובילים לכלל מסקנה כי בנסיבות העניין שבפנינו, אין מקום או הצדקה לסטות מהדרך המקובלת של פסיקת הפיצויים בתשלום חד-פעמי.

שיעור ריבית ההיוון

21. בתקופה האחרונה נשמעים קולות הקוראים להפחתת ריבית ההיוון העומדת על 3%, בהתאם להלכה שנפסקה בע"א 469/74 זדה נ' בכר, פ"ד ל(1) 169 (1976) (להלן: "זדה").

22. המבקשים להפחית את שיעור ריבית ההיוון טוענים כי בתנאים השוררים בשנים האחרונות אין אפשרות להשקיע את כספי הפיצויים בהשקעה בטוחה וסולידית הנושאת ריבית בשיעור של 3%, וכי הפער בין שיעור ריבית ההיוון, המניחה תשואה ריאלית של 3% לבין התשואה שניתן לקבל בעת הזו על השקעות סולידיות, מעורר בעתיות שהרי הנחת היסוד העומדת בבסיס היוון הפיצויים לעתיד היא כי הנפגע יוכל להשקיע את כספי הפיצויים בהשקעה בטוחה המניבה תשואה קורלטיבית פחות או יותר, לריבית ההיוון, ראו לעניין זה מאמרו של מ' קליין: "אחרי 40 שנות מדבר פסיקתי" **"יש לחשב מסלול מחדש" שימוש במקדמי היוון אנכרוניסטים בתביעות נזיקין כפגיעה קשה בניזוקים**" (פורסם בנוב, 2016), וכן פסק דינו של כב' השופט קליין, בת.א. (שלום ת"א) 12411-05-12 ל' ז' נ' עיריית חולון (2.5.2016), ות.א. (שלום ת"א) 15635-08-17 ה' נ' כלל חברה לביטוח בע"מ (10.8.2016).

23. עוד נטען כי יישום המלצות "ועדת וינוגרד" ותיקון תקנות הביטוח הלאומי (היוון) תשל"ח - 1978 (להלן: "תקנות ההיוון"), כך ששיעור ריבית ההיוון הקבוע בתקנה 15(1) לתקנות ההיוון, הורד מ- 3% ל- 2% (תקנות הביטוח הלאומי (היוון) (תיקון) תשע"ו - 2016 (להלן: "התיקון לתקנות ההיוון")), מחייב אף הוא הורדת שיעור ריבית ההיוון. יצוין כי התיקון לתקנות ההיוון נכנס לתוקף ביום 1.10.2017.

24. בת.א. (מחוזי י-ם) 29349-12-12 ר' ר' נ' שירותי בריאות כללית (17.8.2016), ציין כב' השופט א' דראל:

"אין ספק כי נדרשת בחינה מחודשת של אחוז הריבית להיוון הפיצויים, באופן שיביא לכך שהריבית שלפיה יחושב ההיוון תתאים מטרחה ותיקבע בהתאם להלכות שניתנו בעבר, והתלבטתי אם לא הגיעה העת לקבוע כך, זאת במיוחד נוכח התיקון לתקנות ההיוון. עם זאת התשתית שהונחה לפני

בהליך זה אינה מספיקה לטעמי לקבלת החלטה כזו, אף שהשינוי נראה לכאורה מתבקש".

25. בפסק הדין בת.א. (מחוזי י-ם) 53143-09-12 ש' ב' נ' המאגר הישראלי לביטוחי רכב "הפול" (28.3.2017), שב כב' השופט דראל ונדרש לשאלת ריבית ההיוון על בסיס התשתית הראייתית שהונחה בפניו לרבות חוות דעת מומחים מטעם הצדדים, והגיע לכלל מסקנה כי התובע לא עמד בנטל הנדרש להראות כי יש לשנות את הריבית הנוהגת להיוון כספי הפיצויים.

26. על שני פסקי הדין האמורים, הוגש ערעור לבית המשפט העליון (ע"א 3751/17 וע"א 4268/17). הדיון בערעורים אוחד בכל הנוגע לשאלת ריבית ההיוון. בהחלטה מיום 12.2.2018, אישר בית המשפט העליון את צירוף עמותת "אופק חזרה לחיים", כידיד בית המשפט לצורך הטיעון בשאלת ריבית ההיוון, ונקבע כדלקמן:

"לאור בקשת המדינה, אנו מעכבים המשך הדיון למשך שלושה חודשים. זאת, מתוך הנחה ותקווה כי הוועדה (וועדה בין משרדית לבחינת סוגיית ריבית ההיוון - ב.ט.) תוקם בימים הקרובים ותסיים עבודתה בפרק הזמן של שלושה חודשים מהיום, בהתחשב בדחיפות העניין ובהשלכות הרחב של הסוגיה" (ע"א 3751/17 המאגר הישראלי לביטוחי רכב בע"מ נ' פלוני" (12.2.2018)).

27. הנה כי כן, סוגיית ריבית ההיוון תלויה ועומדת להכרעת בית המשפט העליון. עם זאת, משהצדדים בתיק זה תמכו עמדותיהם בחוות דעת של מומחים, ראיתי להידרש לסוגיה ולהכריע במחלוקת על בסיס הראיות שהובאו בפניי.

טענות התובעים

28. התובעים טוענים כי המציאות הכלכלית בעשור האחרון השתנתה באופן דרמטי וכי לא ניתן מזה זמן רב, לקבל ריבית בשיעור של 3% על השקעה סולידי. היוון הפיצויים לפי ריבית בשיעור 3%, במציאות הכלכלית הקיימת, מוביל לפגיעה קשה בניזוק העולה כדי אובדן של כשליש מכספי הפיצויים וחוטאת לעקרון השבת המצב לקדמותו, לפיכך יש לשנות את ריבית ההיוון כפי שנקבעה בהלכת זדה ולהעמידה על אחוז אחד לכל היותר.

29. התובעים תמכו טענותיהם בחוות דעתו של ד"ר מיכאל שראל (להלן: "ד"ר שראל"), בעל תואר ד"ר לכלכלה מאוניברסיטת הרווארד, מומחה לכלכלה ולמדעי המחשב שמילא שורה של תפקידים בקרן המטבע הבינלאומית, בנק ישראל וראש אגף כלכלה ומחקר ב"הראל ביטוח ופיננסים בע"מ". בשנים 2012 - 2014 כיהן ככלכלן ראשי וכממונה על הכנסות המדינה במשרד האוצר.

30. ד"ר שראל ציין בחוות דעתו כי בשל המשבר הפיננסי החמור שפקד את כלכלת העולם בשנת 2008, נקטו ממשלת ישראל ובנק ישראל בצעדים מתאימים, ביניהם הפחתה חדה של

הריבית והתערבות בשוק האג"ח הממשלתי. הורדת הריבית של בנק ישראל ושל בנקים מרכזיים בעולם, החלה בשנת 2008 ונמשכה על רקע המיתון הגדול בשנת 2009. כך הדבר עד היום, בין היתר, לאור קצב ההתאוששות האיטי של כלכלות מובילות בשנים שלאחר המשבר, החשש מהחרפת המשבר בגוש היורו, ירידה בביקוש לנפט וסחורות אחרות בסין ומשקים מתעוררים אחרים וקצב גידול נמוך מאוד של שכר העובדים במדינות מערביות.

31. ריבית בנק ישראל נמצאת בשפל היסטורי של 0.1% בלבד לשנה. רוב הכלכלנים בארץ מסכימים שריבית זו תישאר ברמה אפסית בעתיד הנראה לעין וגם כאשר הריבית תתחיל לעלות, היא תעלה באיטיות רבה כיוון שהציפיות לאינפלציה גבוהות מ- 0.1% לשנה. המשמעות היא שהריבית הריאלית אותה יכול לקבל משקיע בטווח הקצר, היא ריבית שלילית.

32. משנת 2006, המדינה החלה להנפיק אגרות חוב ממשלתיות (להלן: "אג"ח ממשלתיות"), לתקופה של 30 שנה, המשקפות את הצפי של השחקנים השונים הפעילים בשוק ההון לגבי שיעור הריבית הצפוי בתקופה זו. מדובר במכשיר פיננסי ממשלתי, המשקף את התחזית לגבי שיעור הריבית ב- 30 השנים הבאות.

33. אפיק ההשקעות המרכזי הקיים כיום בשוק ההון ואשר אותו ניתן להציע למי שמבקש להשקיע את סכום הפיצויים לטווח ארוך באופן שיבטיח זרם תקבולים חודשי תוך סיכון מזערי, הוא אפיק של אג"ח ממשלתיות או תכניות חיסכון צמודות מדד שהריבית בגינן נגזרת מהריבית שניתן לקבל מהשקעה באג"ח ממשלתיות. לפיכך, הריבית שניתן להפיק מהשקעה באג"ח ממשלתיות או תכניות חיסכון כאמור, משקפת את התשואה הראויה להיוון כספי פיצויים, וצריכה לשמש מודל בקביעת ריבית ההיוון.

34. בשנים האחרונות, התשואות על אג"ח ממשלתיות לטווחים ארוכים, ירדו באופן חד, מרמה של כ- 3.5% לשנה ואף למעלה מכך, לרמה הנמוכה מ- 1.5% לשנה. בתקופה בה התשואה על אג"ח ממשלתיות הייתה מעל 3.5% לשנה, ריבית היוון של 3% לשנה הייתה ראויה וסבירה. אולם בעשור האחרון, במיוחד לאחר המשבר שחל בשנת 2008, וצניחת התשואה העומדת כיום על פחות מ- 1.5% ל- 30 שנים, ותשואות נמוכות בהרבה לטווחים קצרים יותר, ריבית ההיוון צריכה להיות לכל היותר 1% ואף פחות מכך.

35. ניתן לרכוש מבנק או ממוסד פיננסי אחר "אנונה" - במקרה זה מפקידים בבנק סכום בתחילת התקופה ומקבלים מהבנק תשלום חודשי קבוע צמוד למדד, לאורך שנים רבות. אלא שסביר כי הבנק "יתכסה" מצדו בהשקעה באג"ח ממשלתיות לטווחים ארוכים וישמש למעשה כמתווך בין הלקוח לשוק האג"ח הממשלתי. התנאים ששיג הלקוח באפיק השקעה זה ישקפו באופן תיאורטי את התשואה על אג"ח ממשלתיות, בניכוי דמי העמלה של המוסד הפיננסי.

36. ד"ר שראל ציין בסיכום חוות דעתו כי אדם המבקש להשקיע את כספי הפיצויים במסלול השקעה בטוח, לצורך קבלת זרם תקבולים קבוע וידוע מראש, לא יוכל לקבל ריבית גבוהה מ- 1%. במידה וכספי הפיצויים יהוונו לפי ריבית בשיעור של 3%, לא תהיה לניזוק דרך לשחזר את סכום הפיצויים והוא צפוי להפסד של כשליש מהכנסתו העתידית. כדי למנוע קיפוח מהותי של הניזוק הזכאי לפיצוי עבור נזקים עתידיים, יש לפעול באחת מהדרכים הבאות: זרם תקבולים, כלומר: פסיקת פיצויים בדרך של תשלומים עתיים, או פסיקת הפיצויים בתשלום אחד בהתחשב בריבית היוון בשיעור של 1% לכל היותר.

37. בעדותו הסביר ד"ר שראל: "לשאלת ביהמ"ש האם הטענה שלי היא כי בכל תיק בו נפסק פיצוי לאורך תקופה של שנים רבות לעתיד צריך להוון את הפיצוי העתידי בשיעור הריבית במשקל - 30 שנה באותה עת - התייחסתי לכך בחווה"ד. אמרתי שאם השינוי הוא קטן, אפשר להשאיר את הריבית, אם מדברים על סדרי גודל קטנים, לא צריך כל פעם לרוץ ולבדוק מה הריבית. ברגע שיש שינויים גדולים, זה יהיה חוסר צדק לא לבדוק את השינוי בריבית. אני לא יכול להגדיר מה הקפיצה בריבית שמצדיקה שינוי, אבל בוודאי 2 נקודות אחוז, כשהפער הוא בין 3 אחוזים ל- 1 אחוז, זה מצב שמחייב שינוי. אפילו חישובי מה הפגיעה בקצבה החודשית אם הריבית הנכונה היא 1 אחוז אבל אם משתמשים ב- 3 אחוזים, הפגיעה היא 29 אחוזים ... שינויים בסדרי גודל של עשיריות אחוז בשיעור הריבית ל- 30 שנה אינם משמעותיים, אבל שינוי בשיעור של 2 אחוז בשיעור הריבית על אג"ח ל- 30 שנה נותן עיוות של 29 אחוז בזרם התקבולים" (עמ' 106-107 לפרוטוקול).

38. ד"ר שראל אישר בחקירתו הנגדית כי קיים צפי לעליית הריבית. עם זאת, חזר והסביר כי הריבית הריאלית באג"ח ממשלתיות ארוכות טווח, בשיעור של כ- 1% מגלמת את הצפי של עליית הריבית, וכדבריו: "... כאשר אנחנו מדברים על ריבית של 1 אחוז ריאלי, על אג"ח ממשלתיות ל- 30 שנה, זה מגלם כבר בתוכו את הצפי שריבית בנק ישראל תעלה בהדרגה מ- 0.1 אחוז היום למשהו בסביבות 4 אחוזים בטווח הארוך, נומינלי. כלומר אין אף אחד שיטען שהריבית לא תעלה, בוודאי שהיא תעלה ... וכל זה מגולם כבר בריבית של 1 אחוז ריאלי באג"ח ארוכות, אחרת הריבית על אג"ח ארוכות הייתה צריכה להיות מינוס 1 אחוז ולא פלוס 1 אחוז..." (עמ' 101 - 99 לפרוטוקול).

39. אשר לאפיקי השקעה נוספים בסיכון נמוך, העיד ד"ר שראל כי: "... יש אג"ח של בנקים למשל, גם הם מנפיקים אג"ח, חברת חשמל גם מנפיקה אג"ח. אפילו שזה סיכון יותר גדול מאשר אג"ח ממשלתיות, והן נותנות תשואה קצת יותר גבוהה מאג"ח, חצי אחוז יותר. הסיכון הזה הוא נמוך יחסית אבל הוא גבוה יותר מאג"ח ממשלתיות, כי אנשים מניחים שחברת חשמל לא תפשוט את הרגל, אבל הם לא בטוחים לגמרי, כי אם הם היו בטוחים לגמרי אז הפער היה אפס" (עמ' 111 לפרוטוקול).

40. אשר לאופן השקעת הכספים, ד"ר שראל הסביר כי עדיף לפצל את ההשקעות בין הכספים הדרושים לטווח הקצר לאלה הדרושים לטווח הארוך, וכדבריו: "את הכסף שהוא צריך לשנה הראשונה עדיף להשקיע לתקופה של שנה. את הכסף לעוד שנתיים, עדיף להשקיע לתקופה של שנתיים. אני אסביר למה לטווחים ארוכים כן כדאי לנעול את הריבית, כי אני מניח כי המשקיע הרגיל, הוא רוצה להקטין את הסיכון עד כמה שניתן, ואם אני אגיד לו לא לקנות לטווח ארוך אלא לקנות לחצי הטווח נניח ואח"כ שוב לחצי השני, אני לא יודע להגיד שהתוחלת תהיה גבוהה יותר, כלומר שבממוצע הוא צריך לצפות לתשואה גבוהה יותר. זה יכול להיות יותר וזה יכול להיות גם פחות. אם הוא צריך את הכסף בעוד שנתיים והוא משקיע לשנה ואח"כ לעוד שנה, הוא לא יודע היום מה הוא יקבל בעוד שנתיים" (עמ' 103 לפרוטוקול).

טענות הנתבעת

41. הנתבעת טוענת כי אין מקום לסטות מההלכה הפסוקה לפיה ריבית ההיוון נקבעה בשיעור של 3%. שאלת שיעור ריבית ההיוון היא סוגיה מגה-כלכלית כבדת משקל המשפיעה למעשה על התנהלות המשק כולו. באופן עקרוני, שאלה זו צריכה להיות מסורה לרשות המחוקקת או המבצעת, להבדיל מבית המשפט הדין בנסיבות העניין המובא בפניו ואינו מסוגל לבחון שאלות בעלות היבט כלכלי-רוחבי (ע"א 2099/94 חיימס נ' איילון, פ"ד נא(1) 529 (1997) (להלן: "חיימס"), ת.א. (מחוזי י-ם) 2265/08 עזבון המנוח זוהר דפן ז"ל נ' המאגר הישראלי לביטוח "הפול" בע"מ (20.1.2010)).

42. הנתבעת התייחסה בסיכומיה לכך שהתיקון לתקנות ההיוון, טרם נכנס לתוקף. משהתיקון לתקנות ההיוון נכנס לתוקף ביום 1.10.2017, לא ראיתי להתייחס לטענות אלה. עוד נטען בהקשר זה כי יש קושי באימוץ המלצות ועדת וינוגרד באשר לשינוי ריבית ההיוון על בסיס ארבע שנתי שכן בתי המשפט לא יכולים לבחון את כללי הפיצוי מדי ארבע שנים. מערכת המשפט מתבססת על יציבות, ודאות ואחידות ואינה יכולה לשנות את כללי החישוב מדי ארבע שנים.

"ועדת וינוגרד" התכנסה לדון בהיוון של גימלאות נכות מעבודה ולא בעניינם של נכים כלליים וילדים נכים. מכאן שהנחות העבודה של ועדת וינוגרד צריכות להיות תחומות לנפגעי עבודה בלבד. זאת ועוד, בהתאם לנוסחה שנקבעה על-ידי ועדת וינוגרד ואומצה בתיקון לתקנות ההיוון, שיעור ההיוון ייבחן מדי 4 שנים, מה שסותר את טענת התובעים כי הריבית הנמוכה צפויה להיותר על כנה.

43. הנתבעת הגישה את חוות דעתו של פרופ' רמי יוסף (להלן: "פרופ' יוסף"), פרופ' לאקטואריה ומימון העוסק בעריכת חו"ד אקטואריות וכלכליות ומשמש יועץ למשרדי עו"ד, חברות ביטוח, לבנק ישראל, למשרד המפקח על הביטוח, לקרנות הפנסיה ולגופים פרטיים.

44. פרופ' יוסף ציין כי אנו עדיין נמצאים בעיצומו של משבר פיננסי עולמי שהחל בשנת 2008, בעקבות צניחת מחירי הנדל"ן בארה"ב. משבר זה משליך באופן ישיר על התשואות לפדיון של אג"ח ממשלתיות וקונצרניות בעלות דירוג גבוה שאין חולק כי הריבית עליהן במצב השורר היום נמוכה מ - 3%. עם זאת, בבואנו לבחון תזרים עתידי לטווח ארוך מאוד במונחים כלכליים (40-50 או 60 שנה), יש לבחון האם המצב כיום משקף נכונה את העתיד, והאם נכון יהיה לקחת את ריבית ההיוון על אג"ח ממשלתי צמוד כפי שהוא נכון להיום, כשיעור הריבית הצפויה על השקעות לטווח של 40-50 שנה.

45. ההנחה כי שיעור הריבית הנמוך ישקף את שיעור הריבית בעשורים הקרובים, כמוה כהנחת המשבר הפיננסי. הנחה זו אינה נכונה מבחינה מימונית - אקטוארית וכלכלית. כשם שאין מקום לבסס קביעות כלכליות ארוכות טווח על בסיס נתונים כלכליים בתקופת שיא, כך אין לעשות זאת על בסיס נתונים כלכליים בתקופת שפל. קיימת תנודתיות מעגלית בשוק הריבית. לפיכך, אין הצדקה להפחית את שיעור ריבית ההיוון שכן צפויה עליה בשיעור הריבית כבר בטווח הקרוב. גם אם חל כרסום בערך הכסף כתוצאה מריבית נמוכה בעת הזו, הרי שכרסום זה צפוי להתקזז כנגד תשואה גבוהה יותר מ - 3% בתקופות בהן שיעור הריבית יהיה גבוה.

46. ועדת וינוגרד נסמכה בהמלצתה להוריד את ריבית ההיוון בתקנות ההיוון ל - 2%, על שיעור התשואה באג"ח ממשלתיות בלבד אלא שקיימים אפיקי השקעה בעלי סיכון נמוך הצפויים להניב תשואה קרובה או גבוהה מ - 3%.

47. פרופ' יוסף פירט את מגוון אפשרויות ההשקעה ברמת ביטחון גבוהה לצורך קבלת תזרים עתידי, וציין כי ריבית היוון של 3% בשנה, היא ברף הנמוך והשמרני מבין חלופות ההיוון הקיימות לצורך היוון תקבולים לטווח הארוך. לאור זאת, אין לזנוח את הגישה השמרנית ביחס לריבית ההיוון ויש להותירה בשיעור של 3% לשנה.

בעדותו ציין פרופ' יוסף כי: "... בחווה"ד מוצגות חלופות להשקעה, לא תיאורטיות כמו שהמומחה קודם אמר, אלא דה פקטו שאפשר לקבל, לא ברמת סיכון כמעט אפס כמו של ממשלת ישראל, אבל עדיין השקעות שנחשבות השקעות בטוחות, והראיה לזה אולי זה כל כספי הפנסיה וקופות הגמל וקרנות ההשתלמות מושקעות בתיקים שנקראים במימון תיק חסרי סיכון, שזה בעצם תמהיל של השקעה שמגדר את הסיכון שלי על פני השקעה במרבד נגזרים פיננסיים, ואז אם אחד עולה השני יכול לרדת וכו', וזה מגדר את זה" (עמ' 120 לפרוטוקול).

48. פרופ' יוסף אישר בעדותו כי במצב הנוכחי, אין אפשרות לרכוש אג"ח ממשלתיות לטווח ארוך בריבית של 3%, וכי הריבית על אג"ח ממשלתיות צמודות מדד ל - 30 שנה היא כ - 1.2% (עמ' 120 לפרוטוקול). עם זאת, לשיטתו: "... מי שקצת מבין במימון לא ישקיע היום

ל-30 שנה עם תשואה כזו. ישקיע ל-4-3 שנים, וכשהתנאים בשוק ישתנו, ישקיע באופן אחר. והראיה שרק לפני 4 שנים התשואה על אגחי"ם האלה הייתה כמעט 3 אחוז" (עמ' 121 לפרוטוקול).

49. בקביעת ריבית ההיוון אין מקום להסתמך על הריבית על אג"ח ממשלתיות בלבד שהרי על פי תקנה 2 לתקנות הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, בית המשפט מוסמך לאשר אפיקי השקעה אחרים מלבד אג"ח ממשלתיות. בית המשפט אף מוסמך מכוח תקנה 7 לתקנות הכשרות המשפטית והאפוטרופסות להורות על מינוי מנהל תיק השקעות. לפיכך, סביר להניח שהשקעה מיטבית תהיה מבוססת על תמהיל השקעות שצפוי להניב לקטין תשואה שוות ערך לפחות ל - 3% ריבית.

50. ניתן ליצור תיק השקעות המבוסס על תמהיל השקעות סביר בסיכון נמוך, כדלקמן:

א. אג"ח קונצרני - אג"ח קונצרניות נחשבות כהשקעה סולידית יחסית למכשירי השקעה אחרים. בטבלה מס' 6 בעמ' 39 לחווה"ד של פרופ' יוסף מוצגים שיעורי תשואה לפדיון של אג"ח קונצרני בדירוג גבוה. עיון בטבלה מעלה כי אג"ח קונצרני דוגמת אג"ח קונצרני של חברת הביטוח "הראל" לתקופה ממוצעת של 9.5 שנים עשויה להניב תשואה של 2.47%. הצבת נתונים אלה בנוסחת רגרסיה לתקופה של 29 שנים מציגה ריבית הגבוהה מ - 3% (עמ' 40 לחווה"ד פרופ' יוסף).

הרשות לניירות ערך הקימה צוות חשיבה שתפקידו היה למצוא מהו שיעור הריבית שיביא לשמירת ערך הכסף. מסקנת הצוות הייתה כי בארץ מתקיים "שוק עמוק" של אג"ח קונצרניות באיכות גבוהה. לאור זאת יש להוון התחייבויות לטווח ארוך לעובדים על פי שיעור תשואה לפדיון של אג"ח אלה. ניתן על כן, כפי שהבהיר פרופ' יוסף בעדותו, לרכוש אג"ח קונצרני בחברה שדירוג הסיכון שלה הוא AA - כלומר, אג"ח של מוסדות יציבים כמו בנקים וחברות ביטוח, ולקבל תשואה גבוהה מזו המתקבלת באג"ח ממשלתי, כאשר רמת הסיכון נמוכה באופן יחסי (עמ' 123-124 לפרוטוקול).

ב. אג"ח בעלות סיכון נמוך שאינן אג"ח ממשלתיות - ניתן לרכוש אג"ח בעלות סיכון נמוך שאינן אג"ח ממשלתיות, דוגמת אג"ח שמנפיקה חברת החשמל שהריבית בהן גבוהה בכחצי אחוז מזו המונפקת באג"ח ממשלתי (עדות ד"ר שראל בעמ' 111 לפרוטוקול).

ג. השקעה בקופת גמל המהווה קרן פנסיה - לאחר גיל 21 יוכל הקטין להשקיע סכום חודשי או חד פעמי עד לתקרת המס באופן שאת הכספים שהושקעו ניתן למשוך החל מהגיעו לגיל 60, ללא תשלום מס (עדות פרופ' יוסף בעמ' 117-118 לפרוטוקול).

פרופ' יוסף הוסיף והסביר כי השקעה בקרן פנסיה מבטיחה תשואה גבוהה המבוססת על ריביות המופקות מאג"חים מיועדות. מדובר בהשקעה לטווח ארוך וניתן למשוך את הכספים בצורה של קצבה בהגיע העמית לגיל פרישה. הממונה על שוק ההון והביטוח קבע את ריבית ההיוון לפיה יש לערוך את היוון זכויות העמיתים בקרנות הפנסיה בשיעור של 4.26%.

למרות המשבר בשנים האחרונות וירידת הריבית על אג"ח ממשלתיות, הקרנות עדיין מצליחות לתת תשואה ממוצעת מעל 5% לשנה. מניית אפיקי השקעות של קופות גמל וקרנות פנסיה ניתן לראות כי הן מפזרות את ההשקעה לגידור הסיכון באופן המוגדר כתיק חסר סיכון ומבטיח את המשקיע מפני תנודתיות בשוק ההון. לאחר ניכוי דמי הניהול על הצבירה בקרנות הפנסיה ניתן להציג חלופת היוון העומדת על ריבית נטו של 3.76% לשנה.

ד. השקעה באנונה של חברת ביטוח - הפקדת סכום חד פעמי וקבלת קצבה חודשית השומרת על הערך הריאלי.

ה. השקעות ארוכות טווח במקרקעין - על פי תקנות הכשרות המשפטית והאפורופסות, האפורופוס מוסמך להשקיע את כספי החסוי באפיקי השקעה שונים תוך היוועצות עם אנשי מקצוע. במסגרת בניית תיק השקעות סביר בסיכון נמוך, בכפוף ליעוץ המקצועי הנדרש ואישור בית המשפט, ראוי אפורופוס להשקיע השקעות במקרקעין. השקעה כזו עשויה להניב תשואה כפולה, בהתחשב בעליית ערך הנדל"ן ודמי השכירות המשולמים על הנכס. בהקשר זה מפנה הנתבעת לשווי דירה בשכונת מגוריהם של התובעים אל מול דמי השכירות המשולמים על ידם, נתונים אלה מצביעים על תשואה שנתית משכירות של 3.96% ריבית.

51. בסיכומם של דברים טוענת הנתבעת כי קיימות אלטרנטיבות השקעה שלא באג"ח ממשלתיות שניתן לקבל בהן תשואה של לפחות 3% ריבית. לפיכך, ומהטעם היסודי כי הטענה בדבר הורדת שיעור ההיוון היא בעלת השלכות מגה-כלכליות ועל כן צריך שתיבחן על-ידי הרשות המחוקקת או הרשות המבצעת, יש לדחות את טענות התובעים להורדת שיעור ההיוון ולהיצמד למנגנון הפיצוי הנוהג כיום בדרך של תשלום חד פעמי מהוון בריבית של 3%.

דיון

52. תחילתו של דיון בפסק הדין היסודי בעניין זדה, שם נדונה הטענה כי יש להתאים את שיעור ההיוון המשמש לפסיקת הפיצויים לזה המשמש להיוון קצבאות הביטוח הלאומי. בנסיבות שנדונו שם, סכום הפיצויים הוון לפי ריבית של 7%, בעוד שקצבאות הביטוח הלאומי שנוכו מסכום הפיצויים הונו בריבית של 3%. בית המשפט העליון פסק כי:

"חישוב הפיצויים צריך להיעשות במידת האפשר באופן כזה, שהסכום שיתקבל יתאים למידת הנזק שסובל התובע. כאשר מנכים מהפיצויים את

הקיצבאות של הביטוח הלאומי, הדרך ההגיונית היחידה כדי להשיג מטרה זו בחישוב הפיצויים היא לעשות את חשבון ההיוון לפי אותה הריבית הן לגבי הפיצויים והן לגבי הביטוח הלאומי ... מכיוון שלגבי הקיצבאות של הביטוח הלאומי, הסכומים המהווים נקבעו בחיקוקים וחובה על בית המשפט לנכותם בהתאם להוראות החיקוקים, הרי הדרך היחידה להגיע לתוצאה צודקת היא - שאחוז ההיוון יהיה שווה לגבי הפיצויים והקצבאות, ועל-כל-פנים שלא יהיה הפרש ניכר בין אחוזי ההיוון...".

53. בפסק הדין בע"א 830/76 סעדה נ' חמד, פ"ד לג(1) 589 (1979) (להלן: "סעדה"), נפסק כי הגיעה העת להחיל את הלכת זדה גם על מקרים בהם לא עומד הנימוק של אחידות בין שיעור הריבית להיוון הפיצויים לשיעור הריבית הנוהג בהיוון קצבאות הביטוח הלאומי. באותו עניין נפסק:

"... לא פעם ניתן ביטוי להרגשתם של שופטי בית משפט זה כי האפשרות של השקעת כספים בהצמדה למדד תוך הבטחה של תשואה בשיעור 5% - 5.5% הצטמצמו במידה משמעותית מאז הפסיק האוצר את ההנפקה של אגרות החוב הצמודות במלואן למדד, ולהרגשה זאת נמצאת כעת אישור בעדותו של האקטואר וגם בעדות הכלכלנים שהושמעה במשפט זה. ואם כי העדויות לא היו אחידות וחד משמעיות, הרי כולם הסכימו שאגרות החוב הממשלתיות החדשות אינן מבטיחות עוד תשואה ממשית, אם כי יש בהן עדיין לשמור על ערכה הריאלי של הקרן המושקעת. בנסיבות אלה עלינו לומר שאחד מעמודי התווך העיקריים לקביעת היוון הפיצויים על בסיס של 5% ריבית חדל להתקיים, וכי בעתיד יהיה על מקבלי הפיצויים לגוון את השקעותיהם ולהסתפק בהשקעת חלק מכספיהם באגרות החוב החדשות, ואילו לגבי חלקם האחר יהיה עליהם למצוא השקעה המבטיחה גם הכנסה שוטפת בנוסף על ההצמדה של הקרן. אם כי ערכה של השקעה כזאת מבחינת האפשרות של מכירתה לזולת, או של קבלת תשלומי ריבית מיד עם תחילתה, נופלת מערכן של אגרות החוב השונות, אין בכך כדי לשלול את המסקנה הכללית כי היוון הפיצויים לפי ריבית של 3% עדיין סביר. מקובל עלינו שיש לשמור במידת האפשר על יציבות ההלכה כדי למנוע זעזועים מיותרים בחיי החברה וכלכלתה. אך כלל זה יפה רק אם הגורמים שהשפיעו על קביעת ההלכה ממשיכים להתקיים; עם שינוי הנתונים יש לערוך רויזיה בהלכה עצמה וזו הדרך שאני מציע לנקוט בה בעניין אחוזי ההיוון. המסקנה המתבקשת ממצב העניינים החדש בשוק ההון היא שיש להקטין את אחוז הריבית המשמשת בסיס להיוון, וזאת ללא קשר עם ניכוי הקצבאות של הביטוח הלאומי, וכפי שכבר אמרתי יש להעמיד את אחוז הריבית על 3% במקום 5% שהיו נהוגים עד כה...".

54. הלכת זדה לפיה הפיצויים לעתיד יהוונו בריבית של 3% בשנה, נוהגת עמנו עד היום. ניסיונות שנעשו במהלך השנים, לשנות את ההלכה ולהפחית את שיעור ריבית ההיוון, נדחו.

55. בע"א 467/77 הורוביץ נ' רשות הנמלים, פ"ד לג(2) 256 (1979) (להלן: "הורוביץ"), נדונה הטענה כי שיעור ריבית ההיוון גבוה מדי נוכח מציאות כלכלית לפיה השקעה במלוות ממשלתיים צמודים מניבה תשואה של לא יותר מ - 1%, ולעתים אף תשואה שלילית, ובהתחשב בכך שאין מנפיקים עוד ניירות ערך צמודים ב - 100% למדד. בפסק הדין נקבע כי

לא הונח בסיס עובדתי להוכחת הטענה. עם זאת, במישור העקרוני נפסק מפי כב' השופט (כתוארו אז) ברק:

"אכן שיעורי ההיוון שנקבעו על-ידי בית המשפט העליון מבוססים על ההנחה כי התובע ישקיע את כספו בהשקעה בטוחה השומרת על הערך הריאלי של הכסף, ואף תעניק לתובע ריבית בשיעור שלושה עד חמישה אחוזים. אם אמנם המציאות הכלכלית היא שהשקעה כזו אינה אפשרית, והערך הריאלי של הכסף אינו נשמר, כי אז יש מקום להרהר אחר שיעורי ההיוון שנקבעו בעבר".

56. בשנת ה - 90 נעשה ניסיון נוסף לשנות את הלכת זדה ולהפחית את שיעור ריבית ההיוון. בעניין חיימס נטען כי יש להפחית את ריבית ההיוון העומדת על 3% שכן שיעור ריבית זה אינו תואם עוד את התנאים הכלכליים הקיימים במשק. כב' השופט (כתוארו אז) אור, שב ועמד על הרציונל העומד ביסוד היוון סכום הפיצויים לעתיד:

"הצורך בהיוון סכום הפיצויים מתעורר עקב כך שהניזק מקבל בהווה, עם פסק הדין, סכום אחד אשר נועד לפצותו בגין הכנסה או הוצאות צפויות בעתיד. כלל יסוד בדיני הפיצויים הוא, שאין להיטיב את מצבו של הניזק מעבר לנזק שנגרם לו ... מטרת הליך ההיוון של סכום הפיצוי היא למנוע פיצוי יתר, ולהותיר בידי הניזק סכום כזה, אשר אם יושקע בהשקעה סולידית ובטוחה הרי שיהיה בו ובפירותיו, על פי מה שניתן להעריך, להבטיח את כיסוי הנזק העתידי - לא יותר ולא פחות".

57. גם בעניין חיימס נקבע כי המערער לא עמד בנטל להוכיח כי הניזוק אינו יכול להשקיע את סכום הפיצויים בהשקעה נזילה, בסיכון נמוך, המניבה שיעור תשואה ריאלי של 3% לשנה לאורך זמן, משכך, אין הצדקה לשנות את שיעור ההיוון הנוהג בחישוב סכום הפיצויים (שם, בעמ' 548). בסיומו של דיון הוסיף כב' השופט אור וציין:

"שאלת שיעור ההיוון קשורה בנתונים רבים ומשתנים בשוק ההון. בית המשפט אשר בפניו מובאים נתונים נבחרים, אינו הבמה המתאימה לאיסוף ולבדיקה של הנתונים הרלבנטיים. כפי שהיוון גמלאות המוסד לביטוח לאומי נעשה בחיקוק, כך ראוי שייעשה גם לגבי היוון בתביעות על נזקי גוף. ראוי שהדבר ייעשה בידי גוף שיוכל לבדוק עצמאית - ולא מתוך ראיות נבחרות המובאות בפניו - מה שיעור הריבית הראויה בהיוון, תוך קביעת מנגנון אשר יוכל, כשיהיה הדבר מוצדק, לשנות את שיעור הריבית כאמור.

נוכח המלצות כה רבות, מכיוונים שונים הגיעה השעה שהמחוקק יאמר דברו בנושא זה".

קריאתו זו של כב' השופט אור כי שיעור ריבית ההיוון ייקבע בחיקוק, נותרה עד ימינו אלה בגדר המלצה.

58. כאמור, בשנים האחרונות שבה ונשמעת הטענה כי נוכח התנאים השוררים במשק, הגיעה העת להפחית את שיעור ריבית ההיוון. מהמקובץ עולה כי קביעת שיעור הריבית להיוון הפיצויים לעתיד, כאמור בהלכת זדה ובפסקי הדין שבאו בעקבותיה, נשענת על שני יסודות מרכזיים:

האחד, זהות בין הריבית המשמשת להיוון הפיצויים לעתיד והריבית בה מהווים את תגמולי המל"ל, כפי שנפסק בעניין זדה: "... הדרך היחידה להגיע לתוצאה צודקת היא - שאחוז ההיוון יהיה שווה לגבי הפיצויים והקצבאות, ועל כל פנים שלא יהיה הפרש ניכר בין אחוזי ההיוון";

והשני, כי "... שיעורי ההיוון ... מבוססים על ההנחה כי התובע ישקיע את כספו בהשקעה בטוחה השומרת על הערך הריאלי של הכסף..." (עניין הורוביץ). כלומר ששיעור ההיוון אמור לשקף את התשואה שאותה ניתן להפיק מהשקעת כספי הפיצויים במסלול השקעה בטוח "... שיהיה בו ובפירותיו, על פי מה שניתן להעריך, להבטיח את כיסוי הנזק העתידי - לא יותר ולא פחות" (עניין חיימס).

נמצא אם כן כי לצורך הכרעה בטענה כי יש להפחית את שיעור ריבית ההיוון, יש לבחון את תקפותן ונכונותן של שתי הנחות היסוד האמורות שהרי כפי שנפסק בעניין סעדה:

"... מקובל עלינו שיש לשמור במידת האפשר על יציבות ההלכה ... אך כלל זה יפה רק אם הגורמים שהשפיעו על קביעת ההלכה ממשיכים להתקיים..."

ריבית ההיוון על פי תקנות ההיוון

מסקנות ועדת וינוגרד - בעקבות בקשת ב"כ התובעים להגשת תעודת עובד ציבור מטעם מנכ"ל משרד הרווחה והשירותים החברתיים בעניין החלטות "ועדת ההיוון" בראשות השופט בדימוס ד"ר אליהו וינוגרד ז"ל (להלן: "ועדת ההיוון" או "ועדת וינוגרד"), הוגשה הודעת היועצת המשפטית של משרד הרווחה והשירותים החברתיים אליה צורפו החלטות ועדת וינוגרד ומכתבו של יו"ר הועדה, כפי שהוגשו לשר הרווחה (הודעה מיום 19.6.2016).

אשר לשיעור ריבית ההיוון, המליצה "ועדת ההיוון", כדלקמן: "שער הריבית יחושב כממוצע פשוט, ארבע שנתי, של ממוצע שיעורי התשואה החודשיים ברוטו לפדיון של כל איגרות החוב הממשלתיות הנקודות בשקלים, הסחירות, הצמודות למדד המחירים לצרכן, שהן בריבית קבועה, ואשר מועד פרעונן הוא לכל התקופות שבין 8 שנים (כולל) ל - 12 שנים (כולל) כפי שהם מפורסמים על-ידי בנק ישראל.

שיעור הריבית שייקבע לא יהיה פחות מאפס, והשינוי בו בהשוואה לרמה שקדמה לו, לא יהיה יותר מנקודת אחוז אחד כלפי מעלה או כלפי מטה.

כל עוד לא ישונה, יהיה שער הריבית אשר נקבע בתקנה 15(1) לתקנות הנ"ל 2%. היות והתקנות הנ"ל לא עודכנו מזה שנים רבים, הטבלאות שבהן יעודכנו במועד קרוב ככל הניתן לאחר אישור השר, כדי לסגור את הפער שנוצר מאז עדכון האחרון. לאחר העדכון האמור, יעודכנו התקנות הנ"ל בהתאם אחת לארבע שנים. כל עדכון יבוצע לא יאוחר מיום 31 במרס, על פי מרכיבי תוחלת החיים והריבית של 31 בדצמבר של השנה שקדמה לעדכון.

כל תקנות מעודכנות, כאמור לעיל, יחולו רק על מי שהגיש את בקשתו להיוון גמלאותיו לאחר מועד כניסתן של התקנות לתוקף (להלן: "המועד הנ"ל"). מי שהגיש בקשתו לפני המועד הנ"ל יחולו עליו התקנות שהיו בנות תוקף בעת הגשת בקשתו, אף אם ביצוע ההיוון יהיה לאחר המועד הנ"ל".

60. **תיקון תקנות ההיוון** - תקנות ההיוון עוסקות באופן בו יהוונו קצבאות המוסד לביטוח לאומי (להלן: "המל"ל"), בעת שהמל"ל תובע את השבתן.

על פי הוראת תקנה 15(1) לתקנות ההיוון, כפי שהייתה בתוקף משנות ה-70 ועד ימינו אלה, ריבית ההיוון נקבעה בשיעור של 3%, כדלקמן:
"קצבה שנתית שדרכי היוונה לא נקבעו בתקנות 9-3 תהוון על סמך לוח החיים שבתוספת השניה והלוחות שבתוספת השלישית בהתאם לתקנות 2 ו-10 עד 13 בהתאם לעקרונות אלה:
שער הריבית יהיה 3%".

כאמור, המלצות "ועדת וינוגרד", אומצו במסגרת התיקון לתקנות ההיוון, ונקבע בהן כי שיעור ריבית ההיוון שבתקנה 15(1) לתקנות ההיוון, יהיה 2%.

כן הוספה תקנה 16א' הדנה ב"עדכון שיעור הריבית והלוחות שבתוספת", וקובעת כדלקמן:
"16א(א) שיעור הריבית הקבוע בתקנה 15(1) יעודכן בכל מועד עדכון או בתוך שלושת החודשים שלאחריו, בתחולה מ-1 באפריל של שנת העדכון, והוא יחושב לפי ממוצע פשוט, ארבע שנתי של הממוצעים החודשיים של שיעורי התשואה החודשיים ברוטו לפדיון, של כל אגרות החוב הממשלתיות..."

(1) ...

(2) שיעור הריבית המעודכן לא יהיה פחות מאפס, והעדכון בהשוואה לשיעור הריבית אשר קדם לו לא יעלה על נקודת אחוז אחת כלפי מעלה או מטה.

(3) ...

(ב) הלוחות המפורטים בתוספות יעודכנו בכל מועד עדכון או בתוך שלושת החודשים שלאחריו... לפי נתוני ההסתברות שבלוחות התמותה השלמים של כלל אוכלוסיית ישראל כפי שפרסמה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לאחרונה לפני מועד העדכון וכן על פי שיעור הריבית המעודכן כאמור בתקנת משנה (א), בהתאם לעניינו של כל לוח, ובשינויים המחויבים.

(ג) לעניין תקנה זו -

"אגרות החוב הממשלתיות" - אגרות חוב ממשלתיות שהן נקובות בשקלים חדשים, סחירות, צמודות למדד המחירים לצרכן, שהן בריבית קבועה ואשר מועד פרעונן הוא לכל התקופות שבין 8 שנים ל-12 שנים; ...".

61. התיקון לתקנות ההיוון מלמדנו שמחוקק המשנה ראה לנכון לאמץ את מסקנות "ועדת ההיוון" לפיהן יש מקום לעדכון ריבית ההיוון מדי תקופה של ארבע שנים, בהתאם למצב השורר במשק כך שהעדכון יבוצע לפי "ממוצע פשוט ארבע שנתי" של שיעורי התשואה על אג"ח ממשלתיות. אפיק השקעה זה משקף, כפי שעולה מעדויות המומחים - ד"ר שראל ופרופ' יוסף - מסלול השקעה בטוח, בעל סיכון נמוך ביותר. סבורה אני כי הורדת ריבית ההיוון כפי שנעשה בתיקון לתקנות ההיוון, מהווה אינדיקציה נוספת לתשואה שניתן לקבל באפיקי השקעה בטוחים ויש בה כדי לתמוך בטענה כי יש להפחית את ריבית ההיוון לצורך חישוב הפיצויים נוכח התשואה שניתן להשיג באפיקי השקעה בעלי רמת ביטחון גבוהה - ועל כך ארחיב בהמשך.

62. כזכור, השיקול של שמירה על אחידות וקיומו של מתאם בין שיעור הריבית לחישוב הפיצויים לשיעור הריבית לפיהן מהוונות קצבאות המל"ל, היווה נימוק מרכזי לקביעת שיעור ההיוון, כפי שנפסק בהלכת זדה שכן:

"... הדרך היחידה להגיע לתוצאה צודקת היא - שאחוז ההיוון יהיה שווה לגבי הפיצויים והקצבאות, ועל כל פנים שלא יהיה הפרש ניכר בין אחוזי ההיוון...".

הפחתת ריבית ההיוון שנקבעה בתקנות ההיוון מ - 3% ל - 2%, יוצרת פער משמעותי בין ריבית ההיוון הנוהגת על פי הלכת זדה לריבית שנקבעה לצורך היוון קצבאות המל"ל. פער זה, והשיקול של שמירה על שוויון ואחידות בין ריבית ההיוון של קצבאות המל"ל לשיעור הריבית הנוהג להיוון הפיצויים בגין נזקי גוף, מהווה שיקול כבד משקל במסגרת מכלול השיקולים המצדיקים לטעמי את הפחתת ריבית ההיוון כך שתעמוד בהתאמה לשיעור הריבית שנקבע בתקנות ההיוון.

63. אשר לטענת הנתבעת כי המלצות "ועדת וינוגרד" יוחדו לעניינם של נפגעי עבודה, אין לי אלא לשוב ולהפנות לפסק הדין בעניין **סעדה**. מעבר לכך שהשיקולים הנוגעים לשיעור התשואה שניתן לקבל בהשקעת כספי הפיצויים, חלים בעניינם של כל הנפגעים שנפסקים לזכותם פיצויים בגין נזקי גוף, הרי שקביעת שיעור היוון שונה בהתאם לסיווג התביעה אינו מתיישב עם מדיניות שיפוטית ראויה המקדמת קביעת כללים וחזקות עבודה אחידות לצורך פסיקת הפיצויים (ע"א 5/84 יחזקאל נ' אליהו חברה לביטוח בע"מ, פ"ד מה(3) 374 (2005) וליתר פירוט בעניין קביעת חזקות עבודה אחידות לפסיקת פיצויים ראו הסקירה שערך כב' השופט דראל בת.א. 53143-09-12 הנ"ל (פיסקה 202)).

שיעור התשואה

64. אין מחלוקת כי שיעור התשואה שניתן לקבל על השקעת כספי הפיצויים, משתנה מתקופה לתקופה בהתאם לתנאים הכלכליים והמצב השורר במשק. בית המשפט העליון שב והדגיש בפסיקתו כי שיעור ריבית ההיוון מהווה חזקת עבודה. לפיכך לצד החשיבות של שמירה על יציבות ההלכה "כלל זה יפה רק אם הגורמים שהשפיעו על קביעת ההלכה ממשיכים להתקיים" (עניין **סעדה**), וכדברי השופט (כתוארו אז) ברק בעניין **הורוביץ** :

"אכן שיעורי ההיוון שנקבעו על-ידי בית המשפט העליון מבוססים על ההנחה כי התובע ישקיע את כספו בהשקעה בטוחה השומרת על הערך הריאלי של הכסף, ואף תעניק לתובע ריבית בשיעור שלושה עד חמישה אחוזים, אם אמנם המציאות הכלכלית היא שהשקעה כזו אינה אפשרית, והערך הריאלי של הכסף אינו נשמר, כי אז יש מקום להרהר אחר שיעורי ההיוון שנקבעו בעבר".

65. לאחר ששבתתי ובחנתי את חוות דעת המומחים וטענות ב"כ הצדדים בסיכומיהם, שוכנעתי כי בתנאים השוררים במשק מזה תקופה, לא יהא זה סביר להניח שהתובעים, כמשקיעים פשוטים, יוכלו להפיק תשואה בשיעור של 3% על השקעה סולידית שתבטיח כי ייוותר בידי הקטין סכום פיצויים אשר יהיה בו ובפירותיו כדי להבטיח את כיסוי נזקיו העתידיים, עד לאריכות ימיו - ואפרט.

66. ראשית, אשר לדרך השקעת כספי הפיצויים, נפסק בעניין חיימס כי הציפייה היא שהניזוק ישקיע את כספי הפיצוי, בהשקעה סולידית המאפשרת נזילות וביטחון, כדברי כב' השופט אור:

"קביעת שיעור ההיוון מתבססת על הנחה בדבר יכולתו של הניזוק להשקיע את כספי הפיצוי, אשר התקבלו בטרם עת, בהשקעה בטוחה המניבה ריבית מסוימת, עד לאותו מועד שבו יתגבש נזקו. הריבית שבה עסקינן היא ריבית שתתקבל בהשקעה שמאפייניה מתאימים לצרכיו של הניזוק. בעיקרו של דבר, צריכות להתקיים בהשקעה כזו שתי דרישות: נזילות וסיכון נמוך.

הנזילות חשובה כדי לאפשר לניזוק ליהנות מסכום הפיצויים, על-ידי כך שיוכל מדי חודש בחודשו למשוך חלק מכספי הפיצוי שמושקעים כדי לכסות את הוצאותיו ואת צרכיו. עולה מכך כי בדיקת שיעור התשואה המוצע באפיקי השקעה שונים צריכה להתמקד באפיקי השקעה נזילים המאפשרים, לכל הפחות, משיכות חודשיות. בתכניות חיסכון בבנקים המציעות ריבית צמודה גבוהה לא סגי, שכן אלה אינן מאפשרות את מידת הנזילות הדרושה.

הדרישה שאפיק ההשקעה יהיה בעל סיכון נמוך מתבקשת לאור המאטריה שבה עסקינן. כספי הפיצוי ניתנו לניזוק כדי שיוכל לכסות את נזקיו בעתיד. אין הכוונה לפתוח בפני הניזוק פתח לספקולציות פיננסיות. טיבן של ספקולציות אלה הוא שכגודל הסיכוי הטמון בהן לשיעור תשואה ניכרים, כך גם גודל הסיכון לאובדן שיעור ניכר משקרו השקעה. ירידה לטמיון של כספי הפיצויים בעקבות השקעה ספקולטיבית בלתי מוצלחת עלולה להביא את הניזוק אל עברי פי פחת, בלי שיוכל לכסות את הוצאותיו וצרכיו שלשם ניתן לו הפיצוי. הציפייה היא אפוא כי הניזוק ישכיל להשקיע את כספי הפיצויים בהשקעה סולידית, אשר מטבע הדברים התשואה שהיא מניבה נמוכה יותר.

ברור אפוא מהן ההנחות המגולמות בקביעת שיעור ההיוון כשלושה אחוזים. הציפייה היא כי לניזוק תימצא השקעה נזילה אשר תשמור על ערכה של הקרן ותישא שיעור תשואה לאורך זמן של שלושה אחוזים לפחות" (שם, בעמ' 544).

67. אשר לרמת הסיכון - אין מחלוקת כי השקעה באג"ח ממשלתיות משקפת בטוחה בסיכון הנמוך ביותר. על פי הנתונים המפורטים בחוות דעתו של ד"ר שראל, מאז שנת 2009

חלה ירידה הדרגתית בתשואות ולפחות משנת 2014, לא ניתן עוד לקבל תשואה בשיעור של 3% על אג"ח ממשלתיות (עמ' 101 לפרוטוקול). הריבית שניתן לקבל כיום, על אג"ח ממשלתיות למשך 30 שנה היא בשיעור של כ- 1% (כעדות ד"ר שראל) עד 1.2% (כעדות פרופ' יוסף). מקובל עלי כי מטעמים של יציבות כלכלית ומשפטית אין זה רצוי ואף לא מעשי לשנות את ריבית ההיוון חדשות לבקרים, בהתאם לתשואות שניתן להפיק בכל נקודת זמן. עם זאת, דומה כי אין מדובר במשבר נקודתי וחולף אלא בשפל הנמשך מזה מספר שנים ומחייב התייחסות בהתאמת הריבית המשמשת להיוון הפיצויים שאם לא כן תיגרס שחיקה בסכום הפיצויים ולא יהיה בו כדי לספק את צרכיו של הניזוק עד אריכות ימיו.

68. לא ראיתי לקבל את טענת הנתבעת כי הורדת שיעור ריבית ההיוון לרמה התואמת את הריבית שניתן לקבל על אג"ח ממשלתיות, כמוה כהנצחת המשבר הכלכלי. בהקשר זה מקובלת עלי עדותו של ד"ר שראל כי הריבית על אג"ח ממשלתיות, בשיעור של כ- 1% (למשך 30 שנה), מגלמת בחובה הערכה כי שיעור הריבית יעלה בעתיד, וכדבריו: "... מבחינה כלכלית, כמו שאמרתי, הצפי של כל השחקנים בשוק מגולם במקום הזה שנותן לנו את הפלוס 1 לטווח ארוך, זאת אומרת, זה לא מגלם צפי שהריבית תישאר כמו שהיא היום, כי אחרת זה היה מינוס אחד. זה מבחינה כלכלית תיאורטית. מבחינה פרקטית, מבחינת המשקיע הקטן עצמו, אם הוא משקיע לטווח ארוך, זה מה שיש לשוק להציע לו. כלומר, אם הוא רוצה להשקיע ל- 30 שנה בריבית שהיא עם סיכון מאוד נמוך, זה מה שהוא יקבל - 1 אחוז" (עמ' 100 לפרוטוקול).

מכל מקום נראה כי התאמת הריבית להיוון הפיצויים לשיעור הריבית שנקבע בתקנות ההיוון, קרי 2%, שהיא ריבית גבוהה מהריבית שניתן לקבל בתקופה הנוכחית על אג"ח ממשלתיות, משקפת למעשה התחשבות בתמהיל של השקעות באפיקי השקעה בטוחים.

69. אבן בוחן לאפיקי השקעה המתאימים להשקעת כספי פיצויים, נמצא בתקנות הכשרות המשפטית והאפורופסות הדנות בדרכים להשקעת כספים של קטינים וחסויים, וקובעות אמות מידה להשקעה בטוחה של כספים - מה שמצופה למעשה מכל ניזוק המקבל סכום פיצויים הצופה פני עתיד, גם אם אינו קטין או חסוי.

תקנה 2 לתקנות הכשרות המשפטית והאפורופסות קובעת כדלקמן:
"אפורופוס ישקיע את כספי החסוי, שאינם דרושים לצרכיו השוטפים, באחת מדרכים אלה:

- (1) בנכסים בנקאיים כמפורט להלן:
(א) כספים אשר צפוי כי יידרשו לצורכי החסוי בתוך שנתיים ממועד ההשקעה - בפיקדונות בנקאיים שקליים, נושאי ריבית או הפרשי הצמדה וריבית, או בקרנות כספיות כהגדרתן בתקנות השקעות משותפות בנאמנות (נכסים שמותר לקנות ולהחזיק בקרן ושיעוריהם המירביים), התשנ"ה - 1984;

(ב) כספים שלא צפוי כי יידרשו לצורכי החסוי בתוך שנתיים ממועד ההשקעה - בפיקדונות בנקאיים או בתכניות חיסכון בנקאיות נושאי ריבית או הפרשי הצמדה וריבית ...

(2) בניירות ערך כמפורט להלן:

(א) כספים אשר צפוי כי יידרשו לצורכי החסוי בתוך שנתיים ממועד ההשקעה - בניירות ערך שהוציאה המדינה אשר מועד פרעונם אינו עולה על שנתיים מיום הרכישה;

(ב) כספים אשר לא צפוי כי יידרשו לצורכי החסוי בתוך שנתיים ממועד ההשקעה - בניירות ערך שהוציאה המדינה שמועד פרעונם עולה על שנתיים ממועד הרכישה, ולפרקי זמן מוגדרים מראש, בהתחשב באמור בתקנה 3;

(3) במסירתם לידי האפוטרופוס הכללי, לשם השקעה לפי הוראות סעיף 10(ג) ו- (ד) לחוק האפוטרופוס הכללי, תשל"ח - 1978;

(4) דרך אחרת שאישר בית המשפט מראש כאמור בתקנה 4(א)1."

בתקנה 6(ג) לתקנות הכשרות המשפטית והאפוטרופסות נקבע כי "לבקשה לאישור דרך השקעה של כספי חסוי כאמור בתקנות 2(4) או 4(א) יצרף האפוטרופוס חוות דעת של רואה חשבון או של יועץ השקעות, המנמקת את דרך ההשקעה המוצעת".

עוד ראוי לציין כי על פי תקנה 7 לתקנות הכשרות המשפטית והאפוטרופסות בית המשפט רשאי "להורות על ניהול כספי החסוי על-ידי מנהל תיקי השקעות כמשמעותו בחוק הסדרת העיסוק ביעוץ השקעות ובניהול תיקי השקעות, תשנ"ה - 1995".

70. אכן, כטענת הנתבעת, תקנה 2(4) לתקנות הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, ביחד עם תקנות 6 ו- 7, מאפשרות לבית המשפט לאשר השקעה שלא בפיקדונות בנקאיים שקליים או אג"ח ממשלתיות. עם זאת, ברי כי אפיקי ההשקעה שיאושרו על-ידי בית המשפט, צריך שיהיו אפיקי השקעה המקיימים את התנאים של נזילות מתאימה לצרכיו של הניזוק ורמת ביטחון גבוהה, דהיינו, השקעה שתשמור על הקרן ושיהיה בה ובפירותיה לספק את צרכיו של הניזוק עד אחרית ימיו.

71. בהקשר זה ראיתי לשוב ולהפנות לדברי כב' השופט אור בעניין חיימס :

"... בבואנו לשקול את אפיקי ההשקעה המתאימים לענייננו, אין להסתפק בבדיקת התשואה על אגרות חוב ממשלתיות. ספק גם אם השקעה באגרות חוב הנעשית ישירות על-ידי הניזק היא אכן אפיק ההשקעה המתאים ביותר. השקעה ישירה מעין זו דורשת ידע ומומחיות. היא מחייבת את הניזק לעקוב אחר מועדי הפדיון של אגרות החוב, ולחלק את ההשקעה באגרות החוב בהתאם לתקופות הפירעון השונות לפי המבנה הצפוי של הוצאותיו. מטלה זו אינה עניין של מה בכך, ואין להטילה על הניזק, אשר במקרים רבים אין לו ניסיון וידע בכגון דא. הצורך בידע ובמומחיות אינו מתעורר בהשקעה באפיקים סולידיים אחרים כגון קרנות נאמנות המתמחות בהשקעה באגרות חוב ממשלתיות ... ההשקעה בקרנות נאמנות

המתמחות באגרות חוב ממשלתיות הינה נזילה והסיכון בה נמוך למדי..."
(שם בעמ' 555).

72. אשר לשיעור התשואה - הוכח כי בתנאים הקיימים במשק בתקופה הנוכחית, לא ניתן להשקיע באג"ח ממשלתיות או בקרנות נאמנות המתמחות באג"ח ממשלתיות המבטיחות תשואה בשיעור של 3% ריבית לשנה. כאמור, הריבית על אג"ח ממשלתיות לתקופה של 30 שנה, נעה בין 1% ל- 1.2%, ושיעור תשואה זה משקף את אפשרות ההשקעה לטווח ארוך בסיכון נמוך.

73. בדומה, ניתן להתייחס לאפשרות של רכישת "אנונה" מבנק או מוסד פיננסי אחר דוגמת חברת ביטוח - דהיינו הפקדת סכום הפיצויים וקבלת קצבה חודשית. ד"ר שראל ציין כי סביר שהתשואה באפיק השקעה זה תשקף פחות או יותר את התשואה על אג"ח ממשלתיות בניכוי דמי העמלה של המוסד הפיננסי - ועדותו בעניין זה, לא נסתרה.

74. שבתי ועיינתי בחוות דעתו ובעדותו של פרופ' יוסף. לא שוכנעתי כי בתנאים השוררים כיום במשק, משקיע פשוט יכול להפיק תשואה קורלטיבית לריבית ההיוון הנוהגת בשיעור של 3% באפיקי השקעה בטוחים - ואפרט :

אם נתייחס לאג"ח בעלות סיכון נמוך שאינן אג"ח ממשלתיות דוגמת אג"ח של בנקים או אג"ח של חברת החשמל, הרי שהתשואה בהן גבוהה בשיעור של כחצי אחוז בלבד מהתשואה על אג"ח ממשלתיות (עדות ד"ר שראל בעמ' 111 לפרוטוקול).

אשר לאג"ח קונצרניות - פרופ' יוסף הסביר בעדותו כי הריבית על אג"ח קונצרניות בדירוג גבוה, גבוהה יותר מהריבית על אג"ח ממשלתיות. עם זאת, רמת הסיכון באג"ח קונצרניות גם כשמדובר באג"ח בדירוג גבוה (לפחות AA-), גבוהה מרמת הסיכון באג"ח ממשלתיות. פרופ' יוסף אישר כי לא ניתן לקנות אג"ח קונצרני לתקופה של 29 או 30 שנים. ניתן לקנות אג"ח קונצרניות לתקופה של 15-17 שנים בלבד. פרופ' יוסף הפנה בהקשר זה לטבלה בעמ' 40 לחוות דעתו, שם מפורטים הנתונים לגבי אג"ח של חברת "הראל" לתקופה ממוצעת של כ- 9.5 שנים, אשר התשואה בהן היא 2.47% לשנה (עמ' 123 לפרוטוקול). כדי לקבל תחזית תשואה לפדיון לטווח ארוך - לתקופה של 29 שנים - בוצעה רגרסיה לוגריתמית המובילה לכך שהתשואה ל- 29 שנים מסתכמת ב- 3.33% לשנה. עם זאת, פרופ' יוסף אישר, כאמור, בעדותו כי לא ניתן לרכוש אג"ח קונצרניות לטווח של 29 שנים, ולא ניתן לנבא מה יהיה שיעור התשואה על אג"ח מסוג זה בעוד 10 שנים - מכאן שלא ניתן לצפות מה יהיה שיעור הריבית שהניזוק יוכל לקבל בתום תקופת ההשקעה הראשונה ולא ניתן להסתמך על תחזית התשואה האמורה.

זאת ועוד, פרופ' יוסף הוסיף ואישר בעדותו שקיימות דוגמאות לאג"חים של חברות שנתפסו בעבר כבעלות איתנות פיננסית גבוהה ודורגו AA, אך במשך השנים מצבן התדרדר לדירוג נמוך יותר (עמ' 123-124 לפרוטוקול). סבורה אני כי מדובר בסיכון שלא ניתן

להתעלם ממנו שהרי המציאות הידועה לכל מלמדת שגם חברות שנחשבו בתקופות מסוימות כ"נכסי צאן ברזל" כמעט וההשקעה בהן נחשבה כהשקעה סולידית ובטוחה, נקלעו לקשיים והדרוג שלהן התדרדר בהתאמה.

אשר לקרנות פנסיה - פרופ' יוסף אישר בעדותו כי "אג"ח מיועדות" המוזכרות בחוות דעתו כמבטיחות תשואה של 4.8%, לא מונפקות מאז שנת 1992, מה גם שמדובר היה באג"חים שהונפקו לקרנות הפנסיה בלבד ולא למשקיעים פרטיים. אשר לאפשרות להשקיע בקרן פנסיה המבטיחה תשואה גבוהה יחסית, פרופ' יוסף אישר כי ניתן לבצע הפקדות לקרן פנסיה מגיל 21 ואילך, וניתן למשוך את הכספים המופקדים בקרן פנסיה, או בקופת גמל, בפטור ממס, מגיל פרישה, קרי מגיל 67 (עמ' 118 לפרוטוקול), וכדבריו: "לשאלת ביהמ"ש, נכון שאפשר להפקיד את הכספים בחשבון פנסיוני רק מגיל 21. לשאלת ביהמ"ש אם אפשר להפקיד בחשבון פנסיוני סכום אחד ולמשוך תקבול חודשי בגובה הפיצוי החודשי שייקבע על-ידי ביהמ"ש אני משיב שהדבר אפשרי אבל אז אין הטבת מס..." (עמ' 123 לפרוטוקול). מכאן שהפיתרון של השקעת כספי הקטין בקרן פנסיה אינו ישים בעת הזו וגם בעתיד מדובר באפשרות המעוררת בעיות של נזילות ופטור ממס.

75. אשר לאפשרות המוצעת בסיכומי הנתבעת, להשקעה במקרקעין - אפשרות זו לא נבחנה בחו"ד המומחים מטעם הצדדים. לא ראיתי להסיק כי ניתן להפיק תשואה של למעלה מ-3% על השקעה במקרקעין, מהשוואת שווי דירת התובעים לדמי השכירות המשולמים על ידם. הדבר טעון בדיקה מקיפה יותר. מכל מקום יש לזכור כי השקעה במקרקעין אינה נזילה ובקביעת שיעור התשואה על ההשקעה יש להתחשב גם בהוצאות נלוות כגון תיקונים ואחזקת הדירה, דמי תיווך ושכ"ט עו"ד הנדרשים לצורך השכרתה וכיו"ב הוצאות נלוות.

76. סיכומם של דברים, בבחינת מכלול הנתונים שפורטו בחוות דעת המומחים, נראה כי בתנאים השוררים במשק בשנים האחרונות, אין אפשרות להשקיע את כספי הפיצויים באפיקי השקעה סולידיים שיענו על צרכי הנזילות והביטחון הנדרשים כשמדובר בהשקעת כספי פיצויים המיועדים לספק את צרכיו של הניזוק למשך שנים רבות ואשר יבטיחו שיעור תשואה של 3% לשנה. משהוכח כי אין בידו של המשקיע הפשוט להפיק שיעור תשואה של 3% לשנה באופן קורלטיבי לריבית ההיוון, כך שקרן הפיצויים שאמורה לספק את צרכיו, תישחק ולא יהיה בה כדי להיטיב את נזקיו לאורך תוחלת חייו, יש מקום לשינוי של ריבית ההיוון.

סבורה אני כי משקלם המצטבר של התנאים השוררים במשק והתשואה שניתן לקבל על השקעה בטוחה דוגמת אג"ח ממשלתיות או אג"ח בעלות סיכון נמוך, ביחד עם הורדת שיעור ההיוון הקבוע בתקנות ההיוון - המהווה גם היא אינדיקציה לשיעור התשואה שניתן להפיק בתמהיל השקעה עם רמת סיכון נמוכה (ובמקרים מסוימים כאשר יש לנכות מסכום הפיצויים את סכום הקצבאות שנפגע זכאי לקבל מהמל"ל אף נודעת לה השפעה על סכום

הפיצויים הסופי), מצדיק שינוי של ריבית ההיוון המשמשת לחישוב הפיצויים והעמדתה על שיעור זהה לזה שנקבע בתקנות ההיוון; קרי היוון הפיצויים לעתיד בריבית בשיעור של 2% לשנה - וכך ייעשה בענייננו.

פרק ג' - דיון בראשי הנזק

הפסד כושר השתכרות

77. התובעים טוענים כי נכותו התפקודית - תעסוקתית של הקטין היא מלאה והוא איבד לחלוטין את כושר השתכרותו.

הנתבעת טוענת מנגד כי נוכח העובדה שלקטין קוגניציה תקינה, יש להניח כי בשלבים מסוימים בחייו יוכל לנצל את כישוריו הקוגניטיביים התקינים לטובת השתכרות, כך שיש לאמוד את הנכות התפקודית ואת הפסד כושר ההשתכרות הנובע מפגיעתו, בשיעור של 90% מהשכר הממוצע במשק.

78. אין מחלוקת שהקטין אינו סובל מפגיעה קוגניטיבית. עם זאת, נוכח הקשיים המוטוריים והשפתיים הניכרים מהם הוא סובל, לא נראה כי יוכל להשתלב בשוק העבודה, ואף לא בעבודה מוגנת.

ד"ר ברזנר נשאל בעניין זה בחקירתו הנגדית והשיב: **"מבחינת תפקוד ידיים, די קשה לי להאמין. בתעסוקה מוגנת עושים דברים בידיים. היום בשוק זה עבודת ידיים, לארוז, לסדר, זה לא בשבילו. אם יהיה מדובר בעבודה מוגנת עם מחשב, דברים אקדמיים וכו', כלומר, מוגן במובן של מניעת תחרות עם השוק הפתוח, יתכן שכן"** (עמ' 44 לפרוטוקול).

גם ד"ר לנגר, המומחה השיקומי מטעם הנתבעת, ציין בחוות דעתו כי הקטין יוכל להשתלב בעבודות המצריכות יכולת אינטלקטואלית בלבד.

יש לקוות כי הקטין יוכל למצוא לעצמו תעסוקה כלשהי. עם זאת, עדותו של ד"ר ברזנר כי מסגרות התעסוקה המוגנת הקיימות כיום מציעות עבודת ידיים פשוטה בלבד, לא נסתרה. לא הובאה בפני כל ראיה לקיומה של מסגרת תעסוקתית מוגנת המציעה עבודות הדורשות הפעלת כישורים אינטלקטואליים בלבד או עבודה עם מחשב. בנסיבות אלה, נוכח המגבלות הקשות בתחום המוטורי, בניידות ובהתבטאות מילולית, קשה להניח שהקטין יוכל למצוא מסגרת תעסוקתית מסודרת שניתן להתחשב בשכר שבצידה בפסיקת הפיצויים. לפיכך ראיתי לפסוק את הפיצויים בגין הפסד כושר השתכרות על בסיס הפסד השתכרות מלא של השכר הממוצע במשק, למשך תוחלת חיי העבודה.

79. השכר הממוצע במשק כולל עובדים זרים, על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עומד על סך של 10,103 ₪ (ע"א 267/12 דוידנקו נ' המאגר הישראלי לביטוחי רכב בע"מ (2.7.2012)).

הפיצוי בגין הפסד כושר השתכרות, בהיוון לפי 2%, ובהתחשב בהיוון כפול, לתקופה שמגיל 21 ועד גיל 67, מסתכם בסך של **2,873,457 ₪** (10,103 X 360.7054 X 0.7885 ₪).

הפסד הפרשות לפנסיה ותנאים סוציאליים

80. הפרשה לפנסיה ולרכישת תנאים סוציאליים, היא חובה שבחוק. לפיכך הקטין זכאי לפיצוי בגין הפרשות המעביד לרכישת פנסיה ותנאים סוציאליים. את הפיצוי בגין ראש נזק זה ראיתי להעריך בשיעור של כ- 12.5% מהפיצוי בגין הפסד כושר השתכרות, בסכום מעוגל של 360,000 ₪.

הפסד צרכי מחייה בתקופת הצבא

81. בהתאם להלכה שנפסקה בעניין נעים, הקטין אשר לא יגויס לצבא זכאי לפיצוי בגין הפסד צרכי מחיה המסופקים למי שמשרת בצבא כגון, אוכל, מדור, ביגוד וכיו"ב. שוויין של הטבות אלה הוערך בכ-70% מהשכר הממוצע במשק. הפיצוי בגין תקופה זו, מגיל 18 עד גיל 21, בהתחשב בהיוון כפול, מסתכם בסכום של 206,610 ₪ (7,072 X 34.9131 X 0.8368) ₪.

הפסד קצבת זקנה בשנים האבודות

82. בהתאם להלכה שנפסקה בע"א 9203/09 עזבון המנוח ניסן ז"ל נ' הכשרת הישוב חברה לביטוח בע"מ (16.11.2008), יש להתחשב בהפסד החיסכון בשנים האבודות בתקופת הפנסיה. בענייננו מדובר בהפסד בשיעור של 30% מקצבת זקנה ליחיד בשנים האבודות (מגיל 72 עד גיל 80). בהתחשב בהיוון כפול, ראיתי לפסוק פיצוי גלובלי בסכום מעוגל של 10,000 ₪, בראש נזק זה.

נזק לא ממוני

83. הלכה היא כי הערכת הפיצויים בגין הנזק הלא ממוני - כאב וסבל וקיצור תוחלת חיים - היא אינדיבידואלית. בהערכה זו יש להתחשב בהיבטים השונים של הפגיעה והשלכותיה על התפקוד היום יומי ואיכות החיים. הקטין מתמודד יום - יום, שעה - שעה, עם נכות קשה המגבילה אותו בכל התפקודים המוטוריים ובתקשורת עם הסובבים אותו, זאת תוך הבנה ומודעות מלאה למצבו כך שלמעשה הוא "כלוא בתוך גופו" ואינו מסוגל לבטא את עצמו ואת יכולותיו באופן חופשי ועצמאי. בהתחשב בנכות הקשה ובתסכול הנובע מהקשיים בתקשורת ובתפקודים המוטוריים ובמכלול ההיבטים של הפגיעה לרבות הקיצור בתוחלת החיים, ראיתי להעריך את הפיצוי בגין הנזק הלא ממוני בסכום של 1,000,000 ₪.

צרכיו של הקטין

84. בכל הנוגע לצרכים השיקומיים ועלויותיהם, התובעים הגישו חוות דעת בתחומי הנורופסיכולוגיה, שיקום מיני, ריפוי בעיסוק, קלינאית תקשורת, רפואת שיניים, עלויות טיפולים רפואיים, שירותי סיעוד וכוח אדם, נידות, שמאות מקרקעין, עלויות אחזקת בית יתרות ועלויות חופשה יתרות. מטעם הנתבעת הוגשו חו"ד דעת נגדיות במרבית התחומים.

ב"כ הצדדים הגיעו להסכמה דיונית בדבר הגשת חלק מחוות הדעת בנושא הצרכים והעלויות, ללא חקירת עורכיהן.

85. בפתח הדיון ראיתי להפנות לדברי כב' השופט עמית בע"א 3590/08 **המאגר הישראלי לביטוחי רכב בע"מ נ' פת** (13.5.2010) (להלן: "פת"), בדבר ההתדיינות הסבוכה בנושא הצרכים הסייעודיים והשיקומיים ועלויותיהם, בתיקים מסוג זה:

"דומני כי הגיעה העת לייעל את ההתדיינות בתיקים מעין אלה, שהם סבוכים ממילא ומצריכים זמן ומשאבי שיפוט רבים. יתכן והפתרון הוא בהאחדה או בקביעה של קווים מנחים של עלויות פרטי ציוד ואביזרים. שמא ניתן להקים ועדה של עורכי דין מתחום הנזיקין, כאלה המייצגים תובעים וכאלה המייצגים נתבעים, שתשב על המדוכה תוך התייעצות עם מומחים לדבר, ותפרסם קווים מנחים או תעריפים "מומלצים" שיוכלו לחסוך מזמנו של בית המשפט ומזמנם וכספם של הצדדים המתדיינים".

אין לי אלא לחזור ולהצטרף לקריאה זו. ברוח הדברים האמורים אציין כי בדיון במרבית ראשי הנזק לא ראיתי להידרש לדיון מדוקדק בשאלת ההוצאות והעלויות החודשיות, במיוחד נוכח הקושי להעריך את הדברים באופן מדויק כשמדובר בנזקים הצופים פני שנים רבות לעתיד. בנסיבות העניין ראיתי להעריך את הפיצוי בגין חלק מהצרכים הרפואיים, השיקומיים והסייעודיים, על דרך של הערכה גלובלית תוך פירוט השיקולים העומדים ביסוד הערכת הפיצוי בראשי הנזק השונים. אציין כי בפסיקת הסכומים הגלובליים שיוויתי לנגד עיני את הורדת ריבית ההיוון ל- 2%.

בית או מוסד

86. אין חולק כי הקטין תלוי בעזרת הזולת לצורך ביצוע כל תפקודי היום יום. הוריו של הקטין מטפלים בו במסירות, באהבה ובהשקעה רבה, מיום לידתו ובשלב זה אינם מעסיקים עזרה חיצונית בשכר.

לצורך הדיון בשאלת הפיצוי בראשי הנזק השונים, יש להידרש תחילה לשאלה האם יש לפסוק את הפיצויים בהנחה שהקטין יתגורר בבית הוריו ולאחר מכן בדירה משלו - כטענת התובעים או בהנחה שהקטין יצא מביתו בשלב מסוים למסגרת חוץ ביתית המותאמת לאנשים עם מוגבלויות - כטענת הנתבעת.

87. התובעים טוענים כי יש לפסוק את הפיצויים מתוך הנחה שהקטין יתגורר בבית הוריו ולאחר מכן בדירה משלו ומסתמכים בעניין זה, על שורה ארוכה של פסקי דין בהם נקבע כי טוב היות האדם בביתו מהיותו במוסד וכי שהות הניזוק בביתו מגשימה בצורה הטובה ביותר את עקרון היסוד של השבת המצב לקדמותו (ע"א 6978/96 עמר (קטינה) נ' קופת חולים הכללית של ההסתדרות, פ"ד נה(1), 920 (2001), 921 (להלן: "עמר"), ע"א 1952/11, **אבו אל האוה נ' עיריית ירושלים** (6.11.2012), ע"א 2934/93 סורוקה נ' הבאבו, פ"ד נו(1), 675 (1996) (להלן: "סורוקה").

הוריו של הקטין העידו כי הם שואפים שבנם "יהיה בחברה רגילה עם בית משלו, עם מטפל שיעזור לו, לתווך בין מה שהוא רוצה, בקהילה הרגילה שלנו" (עדות האם בעמ' 24

לפרוטוקול), וכדברי האב: "כשאת שמה אותו בסביבה של אנשים משותקים ולא מדברים, אז אין אינטראקציה. יש אנשים אבל אין אינטראקציה. לעומת זה, אם הוא נמצא במסגרת חברה שיש אנשים, שיש משפחה רחוקה יותר, שיש אנשים בריאים מסביבו, ויש לו מתווך ומטפל שמטפל בו ומאפשר לו לחיות חיים נורמאליים ושוויוניים כמו כל ילד, אז אני לא חושב שהוא יהיה לבד בבית, הוא יצא לפעילויות ויצא להצגות, מה שאנחנו עושים איתו היום" (עמ' 34-35 לפרוטוקול).

88. הנתבעת טוענת כי טובתו של הקטין היא שישתלב בבגרותו במסגרת חוץ ביתית דוגמת דיור מוגן מותאם לבעלי מוגבלויות, זאת במיוחד נוכח טענת התובעים כי בהיותו בן יחיד להוריו הוא צפוי להיות ללא משפחה גרעינית בגיל צעיר יחסית. הנתבעת מסתמכת על חוות דעתם של ד"ר לנגר ומר גדעון האס שציינו כי מסגרות חוץ ביתיות משלבות מתן צרכים סיעודיים, טיפולים פרה - רפואיים ופעילות ספורט ותרבות וכן אפשרות לאינטראקציה ותקשורת בין אישית עם דיירים נוספים. לפיכך, מבקשת הנתבעת כי פסיקת הפיצויים תיעשה על יסוד ההנחה שהקטין יתגורר בבית הוריו עד גיל 21 ולאחר מכן יעבור למסגרת חוץ ביתית.

89. לאחר עיון בטענות הצדדים, לא ראיתי לקבל את עמדת הנתבעת לפיה יש לפסוק את הפיצויים בראשי הנזק השונים על בסיס ההנחה כי בהגיע הקטין לגיל 21, עליו למצוא את מקומו במסגרת דיור חוץ ביתית.

90. מהעדויות עולה כי הוריו של הקטין עושים כל שניתן כדי לשלב אותו במסגרות חיים רגילות שתאפשרנה לו לנצל את כישוריו האינטלקטואליים ולהיות בקשר עם בני גילו. כדברי האם בתשובה לשאלת בית המשפט: "... (הקטין) היה בבית ספר ... והיום הוא שנתיים בגן ... בחינוך רגיל, ילד אהוב, נאהב, הוא משתלב יפה בגן. זה גן עירייה רגיל, עם סייעת... לגבי כיתה א', אני בקשר עם מנהל ביה"ס, עם היועצת ועם פסיכולוגית בבית הספר... שהוא בקרבת מקום שלנו, בית ספר נגיש, והם מוכנים לקלוט אותו...". (עמ' 26 לפרוטוקול). האב הוסיף והעיד כי הקטין נהנה בחברת בני גילו בגן במסגרת החינוך הרגיל, וכדבריו: "... וכשהייתי איתו במסיבת הסיום בגן המשולב, בחינוך הרגיל, ראיתי את ההתקדמות שלו ... הלכתי באותו יום ושאלתי את (הקטין), אתה רוצה ללכת לגן הזה או לגן הזה בשנה הבאה, והוא אמר לי, כשהוא היה משולב בגן הרגיל רק יום בשבוע, הוא אמר לי שהוא רוצה ללכת לגן הרגיל. יותר מזה, כשרצינו לחגוג לו ימי הולדת, שאלנו אותו איפה הוא רוצה לחגוג, בגן של החינוך המיוחד שהוא הלך אליו כל השבוע או בגן של החינוך הרגיל שהוא הלך יום בשבוע, הוא רצה בגן הרגיל" (עמ' 35 לפרוטוקול).

91. הלכה היא כי השיקול המרכזי שיש לשקול בפסיקת הפיצויים - האם בהנחה שהנפגע יישאר בביתו או במסגרת חוץ ביתית המתאימה לנכים מסוגו - הוא טובת הנפגע והמסגרת

המתאימה לצרכיו, רצונותיו והעדפותיו האישיות, כדברי כב' השופט (כתוארו אז) אור בעניין עמר :

"דין הוא שקביעת הפיצוי בנוזיקין תעשה על יסוד בחינת מצבו של הניזוק העומד בפני בית המשפט ומתוך ניסיון לקבוע את הדרך הנכונה לפיצוי בהתאם לנסיבותיו המיוחדות, כשלנגד עיני בית המשפט עומדת המטרה להשיב את המצב לקדמותו. אם השהות של הניזוק בביתו ולא במוסד תחזיר את מצבו לקדמותו בצורה הטובה ביותר, די בכך כדי להצדיק פתרון זה אפילו כרוך הדבר בהוצאה כספית נוספת משמעותית למזיק. במסגרת זו ייתן בית המשפט את דעתו גם לכך ששהות הניזוק בבית תאפשר לו נגישות רבה יותר אל אחרים, דבר שיאפשר לו לשמור על אורח חיים התואם את מצבו, ומאפשר לו גירוי אינטלקטואלי ואפשרות ליהנות מאותם עיסוקים ומגע עם אחרים אשר הוא מסוגל להם בנכותו..."

בעניין **סורוקה** נפסק כי גם בהעדר משפחה תומכת, יש לפסוק את הפיצויים על בסיס ההנחה שהנפגע ישהה בביתו ולא במוסד, ככל שחלופה זו מתיישבת עם טובתו ורווחתו של הנפגע.

בפסק הדין שניתן על ידי בת.א. (מחוזי מרכז) 35323-06-11 ע.י. (קטינה) נ' עמית (3.7.2014), דובר בקטינה הסובלת מפגיעה דומה. באותו עניין חיויתי דעתי כי יש לפסוק את הפיצוי בהנחה שהקטינה תשהה בבית. בערעור שהוגש על פסק הדין נקבע בסוגייה זו כי **"המגמה הכללית היא להגיע לטיפול בבית ובקהילה ולא במוסד, דבר המועיל לתחושת האדם, לאוטונומיה שלו ולמימושו העצמי"** (ע"א 6143/14 פלוני נ' פלוני (4.1.2016)).

92. בסיכומם של דברים, סבורה אני כי לא הוכחו בענייננו טעמים המצדיקים סטייה מההלכה הפסוקה המדגישה את עדיפות שהותו של הניזוק בביתו, בקרבת בני משפחתו המספקים לו מסגרת תומכת ואוהבת, ודואגים לצרכיו ולטיפול הנדרש לו. הקטין סובל אמנם מפגיעה פיסית קשה אך הוא בעל אינטליגנציה תקינה ונהנה מחברה ומתקשורת בין אישית. בנסיבות אלה, יש לאפשר לקטין ליהנות מחיים עצמאיים ככל האפשר בבית הוריו ולאחר מכן, בדירה משלו. גם פרופ' שטיינברג, המומחה מטעם הנתבעת, נשאל בעדותו בעניין זה, והשיב: **"במקרה שלנו אני לא רואה סיבה לחשוב שהוא ילך למוסד, זה ילד שמתפקד כמעט רגיל. אז למה שהוא ילך למוסד?"** (עמ' 86 לפרוטוקול). לפיכך, ראיתי לפסוק את הפיצויים בראשי הנזק השונים מתוך הנחה שהקטין יגור בבית הוריו ולאחר מכן, בשנות זקנתם או לאחר אריכות ימיהם, יתגורר בדירה משלו.

סיעוד ועזרת הזולת

עזרה בעבר

93. ההורים העידו כי מיום הולדת הקטין, הם התמסרו לגידולו, שיקומו וסיפוק כל צרכיו. ניכר כי ההורים עושים כל שניתן ומשקיעים זמן ואנרגיות רבות למען קידומו ושיקומו של הקטין במטרה לאפשר לו למצות את יכולותיו ולתפקד באופן מיטבי חרף מגבלותיו. כאמור, בשלב זה ההורים אינם מעסיקים עזרה חיצונית בשכר.

האב ציין בתצהירו כי הוא עובד משנת 2003 בחברה משפחתית העוסקת בתחום המוניות. נוכח הטיפול האינטנסיבי בקטין, הוא הפחית באופן משמעותי את שעות עבודתו ועבר לעבוד במשרה חלקית. בהמשך הכניס לעסק תחום פעילות נוסף המאפשר גמישות בשעות העבודה, והוא מבצע את עיקר העבודה מהבית או בשעות הלילה (סעיף 36 לתצהיר האב).

האם ציינה כי עבדה כמזכירת מנכ"ל ומנהלת משרד מכירות. מאז הולדת הקטין החסירה ימי עבודה רבים תוך התחשבות וגמישות מצד המעביד. בחודש מרץ 2013, בעקבות שינויים בבעלות החברה וסגירת סניף החברה בו עבדה, פוטרה מעבודתה. האם ציינה כי ניסתה למצוא מקום עבודה חדש, אך לא מצאה מקום עבודה קרוב שיאפשר לה להיות זמינה עבור הקטין והיא עובדת בחברה המשפחתית בה עובד האב, בתפקידים מנהלתיים שונים (סעיפים 30-32 לתצהיר האם).

ההורים פירטו את סדר יומו של הקטין לרבות הטיפול הנדרש לו, ואת המסגרות השונות בהן שהה, כדלקמן:

מגיל 11 חודשים ועד גיל 3 וחצי, הקטין שהה במעון במסגרת המכון להתערבות מוקדמת ביילוד.

בשנים 2012-2013, למד בגן הנמצא בבית ספר במסגרת החינוך המיוחד, כאשר מספר ימים בשבוע, שולב בגן במסגרת החינוך הרגיל.

משנת 2014, הקטין למד בגן במסגרת החינוך הרגיל, בליווי סייעת מטעם העירייה. כאמור, במועד שמיעת הראיות הקטין היה צפוי לעלות לכיתה א' בבית ספר רגיל (עמ' 26 לפרוטוקול).

האם הוסיפה וציינה בתצהירה כי הקטין שוהה במסגרת החינוכית עד שעות הצהריים, אז היא מגיעה לקחת אותו הביתה ולטיפולים השונים אותם הוא מקבל בשעות אחר הצהריים: פיזיותרפיה, הידרותרפיה, ריפוי בעיסוק וטיפול אצל קלינאית תקשורת (סעיף 37 לתצהיר האם). בנוסף על טיפולים אלו הקטין שולב גם במסגרת של רכיבה טיפולית על סוסים ובמרכז לשיקום וספורט של איל"ן (סעיף 18 לתצהיר האב).

94. בבואי להעריך את הפיצוי בגין עזרת ההורים בעבר, ראיתי להתחשב בשהותו של הקטין במסגרות חינוכיות עד שעות הצהריים, ובכך שבגיל צעיר יש צורך בטיפול והשגחה מלאה, ללא קשר למצבו של הקטין. הפיצוי ניתן בגין עזרה יתרה הנדרשת בשל מצבו של הקטין לרבות עזרה בביצוע פעולות היום-יום שהקטין אינו מסוגל לבצע בשל מצבו, ליווי לטיפולים השונים שהקטין מקבל בתדירות כמעט יום-יומית והשקעת זמן וכוחות פיסיים ונפשיים מרובים לטיפול הקטין וקידום יכולותיו המוטוריות והתקשורתיות. בהתחשב במכלול השיקולים האמורים, ראיתי להעריך את הפיצוי בגין עזרת ההורים בעבר, מאז היות הקטין בן שנה ועד היום, בסכום ממוצע של 6,500 ₪ לחודש (כולל התחשבות במרכיב הריבית). הפיצוי לתקופה זו (ממרץ 2010 עד מרץ 2018), מסתכם בסך של 624,000 ₪.

עזרה בעתיד

95. ההורים הדגישו בתצהיריהם ובעדותם כי כל עוד כוחם יעמוד להם, יטפלו בקטין, ידאגו לצרכיו, ילוו אותו ויתווכו בינו לבין הסביבה. עם זאת, האב ציין כי כבר כיום נדרשת עזרה חיצונית (סעיף 34 לתצהיר האב).

התובעים עתרו לפסיקת הפיצויים בגין עזרת הזולת, מהיום ועד סיום חוק לימודיו של הקטין, בגיל 18, לפי עלות העסקת עובד ישראלי ומחליף בהעסקה ישירה, בעלות של 13,256 ₪ לחודש; ומגיל 18 ואילך העסקת שני מטפלים ישראליים בהעסקה ישירה בעלות של 25,600 ₪ בחודש. לטענתם, מתקיימות נסיבות מיוחדות המצדיקות סטייה מאמות המידה לפסיקת פיצויים בגין עזרת הזולת כפי שנקבעו בע"א 3375/99 אקסלרד נ' צור שמיר חברה לביטוח בע"מ, פ"ד נד(4) 450 (2000) (להלן: "אקסלרד"), זאת נוכח היות הקטין בעל קוגניציה תקינה ועולם פנימי עשיר וצלול, מבלי יכולת לדבר. התובעים הפנו בהקשר זה לחו"ד ד"ר אריאל בתחום הפסיכולוגי, ד"ר לבל, קלינאית תקשורת, וגב' אילה שיפמן בתחום הריפוי בעיסוק, שצינו כי הקטין זקוק למתווך מול הסביבה שיוכל להבין, לתרגם ולבטא את רצונותיו. התקשרות עם הקטין מבוססת על "ג'סטות", הפקות קול ומספר מילים, וכן אמצעי תקשורת תחליפיים - מחשב נייד עם תכנת תקשורת ומסך מגע. בהתחשב בכך שהקטין לוקח חלק פעיל בשיח ויוזם תקשורת, יש להבטיח שהמטפל בו יהיה ישראלי דובר עברית והוטה ובעל יכולות אוריינות בעברית שכן עליו לשמש לקטין כפה ולהכיר את מגוון דרכי וסגנונות התקשורת עמו.

96. הנתבעת טוענת כי יש להעריך את הפיצוי בגין עזרת הזולת בהתחשב בהעסקת מטפל אחד, כמוצע על ידי ד"ר לנגר ומצינות כי גם ד"ר ברזנר אישר בחקירתו הנגדית כי "מטפל אחד יוכל לטפל בו" (עמ' 42 לפרוטוקול. למען שלמות התמונה יצוין כי ד"ר ברזנר הוסיף וציין בתשובתו כי אם מצבו של הקטין יתדרדר והוא יעלה במשקל ויאבד את יכולת הניידות יתכן שיהיו זמנים שידרשו שני מטפלים). הנתבעת מוסיפה וטוענת כי יש להתחשב בעלויות העסקת עובד זר. לשיטתה, נוכח העובדה שהקטין בעל אינטליגנציה תקינה ולומד במסגרת החינוך הרגיל, הוא יוכל לתקשר גם בשפה האנגלית. כן נטען כי יש להתחשב בכך שמרבית המטפלים הסיעודיים העובדים בבתי נכים, הם עובדים זרים. הנתבעת מציעה לפסוק פיצוי בסך של 5,000 ₪ לחודש עד הגיע הקטין לגיל 18, וממועד זה ואילך על בסיס העסקת מטפל זר ומחליף ישראלי בסופי שבוע, בעלות של 8,233 ₪ לחודש, בהתאם לתעריפים המפורטים בחו"ד מר האס.

97. בעניין אקסלרד נקבעו אמות המידה והקווים המנחים לפסיקת הפיצוי בגין העסקת עזרת הזולת במקרים של נכים קשים. נפסק כי יש לצאת מנקודת הנחה של העסקת עובד זר שישפק את כל צרכי הסיעוד של הנפגע בפעולות היום - יום, בעבודות הבית ובליטוי ביציאה אל מחוץ לבית. בנוסף יש להתחשב בהעסקת עובד מחליף - ישראלי, בסופי שבוע ובחופשות, וכן בפרקי זמן מסוימים. בנסיבות שנדונו בעניין אקסלרד נדרשה עזרה פעילה של כארבע

שעות ביום בצירוף נוכחות או השגחה במשך שאר שעות היממה לנפגע שסבל מקוואדרפלגיה מלאה, ללא שליטה על הסוגרים. הפיצוי בגין העסקת עזרת הזולת הוערך באותו עניין בסך של 12,000 ₪ לחודש. עם זאת, הודגש הן בפסק הדין בעניין **אקסלרד** הן בפסיקה שבאה בעקבותיו, כי כל מקרה יבחן על פי נסיבותיו (ע"א 8083/02 **כהן נ' זולב חברה לביטוח בע"מ** (10.8.2005); ופסה"ד בעניין **פת**).

98. בענייננו, לאחר בחינת חוות דעת המומחים מטעם הצדדים בדבר היקף וטיב העזרה הנדרשת לקטין, ראיתי להעריך את הפיצוי בגין עזרת הזולת בתקופות השונות, כדלקמן:

מהיום ועד הגיע הקטין לגיל 18 - הקטין לומד במסגרת החינוך הרגיל ונמצא בבית הספר עד שעות הצהריים. לאחר שעות הלימודים הקטין נמצא עם הוריו, המשקיעים מזמנם ומרצם לגידולו, קידומו וטיפולו. את הפיצוי בגין עזרת הזולת בתקופה זו, ראיתי להעריך בהתחשב בעזרת הורים יתרה (מעבר לטיפול וההשגחה הנדרשים במילא לילדים בגילאים אלה) והעסקת עזרה חיצונית בשכר שיכולה להיות של מטפל זר, בסכום כולל של 9,000 ₪ לחודש.

הפיצוי בגין תקופה זו, מסתכם בסך של 888,865 ₪ = 9,000 X 98.7628 ₪.

מגיל 18 ואילך - את הפיצוי בגין עזרת הזולת לתקופה שמגיל 18 ואילך, ראיתי להעריך על בסיס ההנחה שהקטין יתגורר עם הוריו כל עוד הדבר יתאפשר, כך שהם יוכלו לתווך בתקשורת עם המטפל בתקופת הבררות המוקדמת. כן ראיתי להתחשב באפשרות להעסקה קבועה של עובד זר שיעבוד בסיעודו של הקטין משך תקופה ארוכה. בנסיבות של העסקה ארוכת טווח, סביר שהעובד הזר ילמד להכיר את הקטין ויוכל לתקשר עמו. במקביל, יש להתחשב בהעסקת עובד ישראלי, בהעסקה ישירה, במשרה חלקית למשך מספר שעות ביום - ממוצע של כשלוש - ארבע שעות ביום. העובד הנוסף יוכל לעזור בטיפול בקטין ככל שבמהלך החיים תהיינה פעולות הדורשות שני מטפלים ולהתמקד בטיפול אישי בקטין, לרבות תקשורת והתייחסות לצרכיו הרגשיים, הקוגניטיביים והחברתיים ובכלל זה עזרה במתן גירויים, בתקשורת ותיווך עם הסביבה.

סבורה אני כי הערכת הפיצוי בגין העסקת עזרה שתידרש לקטין בגבולות הסכומים שנקבעו בעניין **אקסלרד**, בסכום של 16,000 ₪ לחודש בערכי היום, מתיישבת עם צרכי הקטין ועם הסביר והמקובל על פי פסיקת בתי המשפט במקרים מסוג זה. הפיצוי לתקופה שמגיל 18 ועד גיל 72 (תוחלת החיים הצפויה), מסתכם לאחר היוון כפול בסך של 5,302,760 ₪ = 16,000 X 396.0594 X 0.8368 ₪.

99. הפיצוי בגין עזרת הזולת בעבר ובעתיד, מסתכם בסכום של **6,815,625** ₪.

עזרה נוספת בשכר

100. התובעים עותרים לפיצוי בגין עזרה נוספת בבית ושירותי בעלי מקצוע, בסכום של 500 ₪ לחודש לתקופה שהחל מהגיע הקטין לגיל 18. לא ראיתי לקבל טענה זו. הנחת המוצא בפסיקת הפיצויים במקרים מסוג זה היא כי עבודות משק הבית בכללותן, תבוצענה על ידי העובד הזר בשעות בהן לא נדרש טיפול אקטיבי בנפגע, ראו לעניין זה פסק דין בעניין **אקסלרד** וע"א 11294/05 **מורדוך נ' המגן חברה לביטוח בע"מ** (2.7.2008). לפיכך אין מקום לפסיקת פיצוי נוסף מעבר לפיצוי שנפסק בגין עזרת הזולת.

שכר טרחת אפוטרופוס או גורם מסייע

101. דומה כי לא יכולה להיות מחלוקת שהקטין יזקק לעזרה בניהול ענייניו הכספיים והמנהלתיים לרבות שכירת מטפלים וקשר עם הרשויות ועם גורמי הטיפול השונים. בין אם מדובר במינוי אפוטרופוס ובין אם לא יהיה צורך במינוי אפוטרופוס נוכח מצבו הקוגניטיבי התקין של הקטין, הרי יידרש גורם שיסייע בידי הקטין בניהול עניינים אלה (Case Manager). בהתחשב בכך שצפוי כי בשלב ראשון ההורים יעסקו בניהול ענייניו של הקטין, הם זכאים לשכר ראוי בגין כך. כן יש להתחשב בכך שיידרש מינוי אפוטרופוס או גורם מסייע לאחר אריכות ימיהם של ההורים או בשנות זקנתם. בהתחשב בסכומים המרביים שנקבעו כשכר אפוטרופוס בהתאם לתקנה 5(א) לתקנות הכשרות המשפטית והאפוטרופוסות (כללים בדבר קביעת שכר לאפוטרופוסים) תשמ"ט - 1988, ראיתי להעריך את הפיצוי בגין שכר אפוטרופוס או גורם מסייע שיעסוק בניהול ענייניו הכספיים והמנהלתיים של הקטין, בסכום גלובלי של **350,000 ₪**.

טיפול שיניים

102. התובעים הגישו את חוות דעתו של ד"ר רקוץ, מומחה בתחום רפואת השיניים, בעניין הצרכים הדנטליים של הקטין ועלותם (נספח 2.5 לתיק המוצגים מטעם התובעים). הנתבעת לא הגישה חוות דעת נגדית בתחום זה.

103. התובעים טוענים כי הקטין יזקק לטיפול שיניים, במרפאה המתמחה בטיפול בילדים לרבות ביצוע טיפולי שיניים בהרדמה כללית. לטענתם, בהעדר חוות דעת נגדית, יש לפסוק פיצוי בהתאם לעלויות המפורטות בחוות דעתו של ד"ר רקוץ בסך של 186,960 ₪.

104. הנתבעת טוענת כי יש להתחשב בעלות טיפולי שיניים הנדרשים במהלכם הרגיל של החיים וכן בגורם של קיצור תוחלת החיים, נתונים שלא נלקחו בחשבון בחוות דעתו של ד"ר רקוץ.

105. ד"ר רקוץ ציין בחוות דעתו כי טיפולי שיניים עד גיל 12, כלולים בסל הבריאות ומכוסים על ידי קופות החולים אלא שהקטין זקוק לטיפול על-ידי מומחים ברפואת שיניים לילדים שזמינותם ברפואה הציבורית נמוכה ודורשת תקופת המתנה ממושכת לתור במרפאה הציבורית.

ד"ר רקוץ אישר בחקירתו הנגדית כי כל אדם זקוק לטיפול שיניים במהלך חייו (עמ' 15 לפרוטוקול). לשאלת בית המשפט באשר לטיפולים עודפים הנדרשים עקב הפגיעה, השיב: **"... יש כל מיני סטטיסטיקות, אבל בסטטיסטיקות אנו יודעים שלילדים עם CP יש לפחות 30-40 אחוז תחלואה גבוהה יותר מהממוצע..."** (עמ' 16 לפרוטוקול).

106. סביר בעיני כי הקטין יידרש להוצאות בגין טיפולי שיניים במרפאה המתמחה בטיפול בילדים, וכי יש להתחשב בהוצאות עודפות הנובעות מפגיעתו של הקטין לרבות צורך אפשרי בטיפולי שיניים בהרדמה כללית. בהתחשב בהוצאות המפורטות בחוות דעתו של ד"ר רקוץ ובעדותו כי פגועי שיתוק מוחין סובלים מתחלואת שיניים גבוהה בשיעור של כ - 40% - 30% מהממוצע, ראיתי להעריך את הפיצוי בגין הוצאות עודפות לטיפול שיניים, בסכום גלובלי של 80,000 ₪.

שיקום מיני

107. התובעים עותרים לפסיקת פיצוי בגין הוצאות שיידרשו בתחום השיקום המיני והגישו בעניין זה את חוות דעתו של ד"ר רפי חירותי (להלן: **"ד"ר חירותי"**), מומחה בתחום הרפואה הפיסיקאלית ושיקום ומטפל מיני מוסמך (נספח 2.6 לתיק המוצגים מטעם התובעים). ד"ר חירותי ציין בחוות דעתו כי מבוגרים הסובלים משיתוק מוחין ללא הפרעה קוגניטיבית, פגועים במספר תחומים בהיבט המיני. ד"ר חירותי ציין כי הקטין יזקק לתהליך טיפולי שיסייע לו לגבש מיומנויות חברתיות, זוגיות ואינטימיות, לרבות חינוך מיני והדרכת הורים. תהליך זה חייב להיעשות בליווי מטפל מיני מוסמך, לרבות טיפול סרוגייט. אשר לעלויות - טיפולים אלה אינם כלולים בסל הבריאות. ייעוץ וחינוך מיני סביב גיל ההתבגרות, ניתן לשלב עם טיפול פסיכולוגי והדרכה הורית בהיקף של טיפול שבועי למשך שנתיים. עלות מפגש כ - 400 ₪; טיפולי מיני פרטני בתום תקופת ההתבגרות, כולל הדרכה וליווי ביצירת קשרים, בהיקף של טיפול שבועי למשך שנתיים בעלות ממוצעת של 450 ₪ למפגש; טיפול בסיוע סרוגייט, בעלות של 1,400 ₪ למפגש; ולאחר מכן טיפול מיני פרטני וזוגי למשך החיים, בהיקף של כשנה בעשור, בעלות של 450 ₪ למפגש.

בחקירתו הנגדית נשאל ד"ר חירותי לגבי קבלת טיפול במסגרת הרפואה הציבורית, והשיב כי הטיפול בתחום זה במסגרת הרפואה הציבורית מוגבל, וכדבריו: **"... אני יודע מה המגבלות שלי בטיפול הציבורי, מבחינת היכולת שלי לראות אדם זמן מספק, בשירות הפרטי אני יכול לראות אדם למשך כשעה. לצערי, אם בשירות הפרטי אני יכול לראות אדם בפגישה טיפולית של שעה, שזה משך הזמן שמספק ליצור איזושהי התחלה של תהליך, בשירות הציבורי אני יכול לקבל אותו ל-20 דקות, זה מה שהמערכת מקציבה לי מבחינת התמחור. במערכת הפרטית אני יכול לראות אותו אחת לשבוע, ובמערכת הציבורית אני אראה אותו אחת לשלושה או ארבעה שבועות, וזה מגבלות של המערכת הציבורית שידועים לכל"** (עמ' 46 לפרוטוקול). ד"ר חירותי הוסיף וציין כי הטיפול במסגרת הרפואה הציבורית כרוך בתשלום של 210 ₪ למפגש של עשרים דקות עד חצי שעה, וכי

טיפול באמצעות סרוגייט לא קיים במסגרת שירותי הרפואה הציבורית וניתן לקבלו רק במסגרת פרטית.

108. מטעם הנתבעת הוגשה חוות דעתו של פרופ' גיל רביב (להלן: "פרופ' רביב"), מומחה בתחום האורולוגיה. פרופ' רביב ציין בחוות דעתו כי ניתן לקבל הדרכה מינית במסגרת הרפואה הציבורית, ולא ברור מדוע נדרשים טיפולים בהיקף המפורט בחוות דעתו של ד"ר חירותי. בסיכום חוות הדעת ציין פרופ' רביב כי לכל אדם יש זכות בסיסית לזוגיות וחיי מין. עם זאת, לא ניתן לנבא את היקף הטיפול לו ייזקק הקטין בתחום השיקום המיני. לא ניתן לשלול את כל הסעיפים המוצעים לטיפול כמפורט בחוות דעתו של ד"ר חירותי, אך לא ניתן לקבל את תכנית הטיפול במלואה כיוון שחלקה חורג במעט מגבול ההיגיון. בחקירתו הנגדית אישר פרופ' רביב כי מומחיותו היא בתחום האורולוגי ואין לו הסמכה כמטפל מיני (עמ' 88-89 לפרוטוקול). פרופ' רביב הוסיף ואישר כי טיפול מיני אינו מצוי בסל הבריאות (עמ' 90 לפרוטוקול), וכי גם טיפול במסגרת הרפואה הציבורית, בבתי חולים שיקומיים, כרוך בתשלום בסך של 230 ₪ לטיפול.

109. ניתן לראות כי למעשה אין מחלוקת בין המומחים מטעם הצדדים כי הקטין ייזקק לטיפול ושיקום מיני שאינו כלול בסל הבריאות. מקובלת עלי עמדתו של ד"ר חירותי שהסביר בעדותו כי מתבגר הסובל ממוגבלות ונכות גופנית קשה, נתקל בקשיים מיוחדים בגיל ההתבגרות המינית. מדובר בקשיים הנובעים הן מהמוגבלות הגופנית עצמה והן מהעדר פרטיות נוכח הצורך בעזרה בביצוע כל פעולות היום-יום לרבות פעולות אינטימיות כגון שירותים ורחצה (עמ' 47 לפרוטוקול). בנסיבות אלה, סביר כי בנוסף לטיפול פרטני בתקופת גיל ההתבגרות, תידרש גם הדרכת הורים. כן סביר כי הקטין יידרש לטיפול פרטני בתקופות מסוימות במשך חייו הבוגרים. עם זאת, נוכח גילו הצעיר לא ניתן לנבא את היקף הטיפולים שיידרשו במהלך חייו. בהתחשב במכלול השיקולים לרבות העלויות המפורטות בחוות דעתו של ד"ר חירותי, ועלות הטיפול במסגרת הרפואה הציבורית, כמו גם הקושי והזמינות של טיפול בתחום זה בתחום הרפואה הציבורית והעובדה שטיפול באמצעות סרוגייט ניתן לקבל רק במסגרת פרטית, ראיתי להעריך את הפיצויים בגין הוצאות טיפול ושיקום מיני, בסכום גלובאלי של 200,000 ₪.

הוצאות רפואיות ופרא רפואיות שאינן כלולות בסל הבריאות

110. התובעים טוענים כי הקטין נזקק וימשיך להזקק למגוון טיפולים רפואיים ופרא-רפואיים שחלקם אינו מכוסה בסל הבריאות.

בהתאם לחוות דעתו של ד"ר ברזנר נטען כי הקטין ייזקק לטיפולי פיזיותרפיה והידרותפיה בהיקף של שלוש פעמים בשבוע למשך תוחלת חייו; ריפוי בעיסוק (חוו"ד גבי שיפמן) וקלינאית תקשורת בעלות של 300 - 250 ₪ לטיפול (חוו"ד ד"ר לבל). ד"ר לבל ציינה כי הקטין זקוק ליותר מטיפול שבועי אחד כדי שיוכל לפתח כשירות תקשורתית באמצעות מערכת תקשורת תומכת, וזאת עד גיל 21. טיפול פסיכולוגי - הדרכת הורים וטיפול לקטין

פעם בשבוע למשך 5 שנים, בעלות של 370 ₪ לטיפול פרטני ו - 390 ₪ לטיפול משפחתי (חו"ד ד"ר שיפמן). כן נטען כי הקטין נזקק ויזקק להזרקות בוטוקס בשרירי הרגליים ולהפחתת הריור וטיפולים פרא רפואיים נוספים כגון רכיבה על סוסים.

אשר להוצאות בעבר, ההורים פרטו בתצהיריהם את ההוצאות בהן נשאו וצירפו קבלות שנשמרו בידיהם בגין טיפולים (נספחים 1, 4 ו - 7 לתצהיר האב).

האב ציין כי בעת שהקטין שהה במעון במסגרת החינוך המיוחד הומלץ להורים לתגברו בטיפולים נוספים. בהתאם להמלצה זו, הקטין קיבל טיפול שבועי נוסף של פיזיותרפיה בעלות של 200 ₪, ריפוי בעיסוק בעלות של 100 ₪, קלינאית תקשורת בעלות של 200 ₪. טיפולים אלו מומנו על-ידי ההורים באופן פרטי והם זכאים לקבל מקופה"ח החזר של 50% מהעלות עבור 45 טיפולים שיקומיים בשנה (סעיף 18 לתצהיר האב וקבלות שצורפו לתצהיר).

בנוסף נשאו ההורים בהוצאות בגין רכיבה טיפולית על סוסים (100 - 85 ₪ לשיעור שבועי), וטיפולים ופעילויות נוספות במרכז לשיקום וספורט של איל"ן בעלות של 1,200 ₪ לשנה (סעיף 18 לתצהיר).

האב הוסיף והעיד כי מעת שהקטין עבר ממסגרת החינוך המיוחד לחינוך הרגיל " ... הוא נאלץ לוותר על כל הטיפולים שהוא אמור לקבל במסגרת החינוך המיוחד, שם הוא קיבל סדר גודל של 7 טיפולים בשבוע...". הקטין מקבל טיפול בפיזיותרפיה וטיפול בריפוי בעיסוק - כלומר שני טיפולים בשבוע - במסגרת מת"י - מרכז תמיכה יישובי (עמ' 26 לפרוטוקול).

יתר הטיפולים מבוצעים לאחר שעות הלימודים, כדברי האב: "יש לו שני טיפולים במת"י, פעם אחת פיזיותרפיה, ופעם אחת ריפוי בעיסוק. מעבר לזה הוא מקבל עוד פעמיים פיזיותרפיה, פעם אחת קלינאית תקשורת, הידרותרפיה, חזרנו השנה להידרותרפיה, רכיבה טיפולית על סוסים ... קלינאית תקשורת זה 290 ₪ לשעת טיפולית. פיזיותרפיה זה 200 ₪. הידרותרפיה זה המנוי לבריכה, לאיל"ן, ואת ה-70 ₪ של הטיפול. רכיבה טיפולית על סוסים 135 ₪...". אשר להחזרים מקופת החולים, השיב האב: "מקבלים החזר רק על קלינאית תקשורת כפי שאמרתי קודם, החזר של 117 ₪, עד 45 טיפולים בשנה. על טיפול במת"י אני לא משלם." (עמ' 35 לפרוטוקול). האב הוסיף והעיד כי עלות הטיפולים ב"סביבות 1,000 - 1,100 ₪ לשבוע." (עמ' 35 לפרוטוקול).

התובעים ציינו בסיכומיהם כי ההוצאות בפועל, בגין טיפולים רפואיים ופרא רפואיים, מסתכמות בסכום של כ - 200,000 ₪ (אם כי נשתמרו קבלות בסכום מצטבר של כ - 8,000 ₪ בגין טיפולים רפואיים וכ - 43,000 ₪ עבור טיפולים פרא רפואיים). עוד נטען כי לאחר שילובו של הקטין בחינוך הרגיל, לא נמסר להורים בזמן אמת כי הוא זכאי לטיפולים אותם קיבל במסגרת החינוך המיוחד (7 טיפולים בשבוע), במסגרת סל הבריאות. לפיכך, יש להכיר בהוצאות העבר במלואן. אשר לעתיד, נטען כי יש להעריך את הפיצוי בגין טיפולים רפואיים בסכום של כ - 1,000 ₪ לחודש ובנוסף טיפולים פרא-רפואיים בהיקף של 7 טיפולים בשבוע

עד גיל 18 בעלות של כ - 7,800 ₪ לחודש, ומגיל 18 ואילך בהתחשב ב- 3 טיפולים בשבוע ועלות מינויים חודשית, בסך של 3,189 ₪ לחודש.

111. הנתבעת טוענת כי את מרבית הטיפולים הקטין זכאי לקבל במסגרת הרפואה הציבורית, מכוח זכאותו על פי סל הבריאות וללא תשלום.

אשר להיקף הטיפולים, הנתבעת מפנה לחוות דעתו של פרופ' שטיינברג שציין כי עד לגיל 12 הקטין ייזקק לשלושה טיפולים בשבוע של קלינאית תקשורת וריפוי בעיסוק, ושלושה טיפולי פיזיותרפיה בשבוע עד גיל 18.

המומחה בתחום השיקום, ד"ר לנגר, המליץ על טיפול הידרותרפיה בתדירות של פעם - פעמיים בשבוע עד גיל 15 ולאחר מכן שחייה בבריכה המותאמת לנכים. בבגרותו ייזקק הקטין לטיפול פיזיותרפיה אחד בשבוע כאשר טיפולים יומיים להפעלת המפרקים ייעשו על-ידי המטפל בהתאם להנחיות והדרכה שתינתן.

הנתבעת הוסיפה וטענה כי להשתלבותו של הקטין במסגרת החינוך הרגיל יש תרומה שוות ערך לטיפול בתחום התקשורתי - שפתי, קוגניטיבי, לימודי ורגשי - חברתי, וכי מסגרת הזמן העומדת לרשות הקטין, לאחר יום לימודים, לא תאפשר לו לקבל טיפולים פרא רפואיים בהיקף כה נרחב. כן נטען כי רכיבה על סוסים לא הוכחה כבעלת יעילות טיפולית, וכי אין המלצה רפואית לטיפול זה.

עוד נטען בהקשר זה כי יש להתחשב בעלויות של חוגים כגון רכיבה או שחיה וספורט בהם משולבים ילדים בגילו של הקטין.

112. אשר להיקף זכאותו של הקטין לטיפול במסגרת סל הבריאות, בתחילה הוגש מכתבו של עו"ד דוד גנוט, מהלשכה המשפטית של הנתבעת, נ/2, לפיו "כשמדובר בילד סומטי עד גיל 18 הצורך בטיפול מסוים ומספר הטיפולים המומלץ נקבעים ע"י הגורמים המקצועיים בהתפתחות הילד ... ההמלצה המקצועית האחרונה שניתנה ... הייתה על טיפול רב תחומי במקצועות הפיזיותרפיה, ריפוי בעיסוק, קלינאית תקשורת, וטיפול רגשי ... הטיפול ניתן אחת לשבוע - ובסה"כ ארבעה טיפולים שונים מדי שבוע.

...

בעניין טיפולים לאחר גיל 18 - גם אצל חולים כרוניים מבוגרים נערכת הערכה באשר לטיפולים המומלצים לאור מצבם כאשר הטיפולים ניתנים בפועל בהתאם לקבוע בסל הבריאות עפ"י צורך רפואי".

113. בתגובה לבקשת התובעים להגשת תצהיר של גורם מוסמך מטעם הנתבעת, לעניין היקף זכאותו של הקטין לטיפולים במסגרת סל הבריאות, החל מגיל 18, הוגש תצהירו של מר רועי בן שלמה (להלן: "מר בן שלמה"), מנהל מחלקת הכנסות וסל השירותים במחוז חיפה של הנתבעת ובו נאמר כדלקמן:

"... ואלה הטיפולים להם זכאי נכה דוגמת (הקטין), התובע:

א. פיזיותרפיה - עד 12 טיפולים בשנה.

ככל שבית המשפט יקבע שקיים צורך במכסת טיפולים נוספת, הרי ש(הקטין) יהיה זכאי לקבל אותה במסגרת שירותי בריאות כללית. (הדגשה שלי - ב.ט)

ב. ריפוי בעיסוק- חודשיים בשנה וניתן להאריך האישור על ידי קלינאית תקשורת מחוזית עד 24 טיפולים.

ככל שבית המשפט יקבע שקיים צורך במכסת טיפולים נוספת, הרי ש(הקטין) יהיה זכאי לקבל אותה במסגרת שירותי בריאות כללית. (הדגשה שלי - ב.ט)

...

ה. טיפול בדיבור- בתחום תקשורת תומכת חלופית יהיה זכאי להתאמת הטכנולוגיה [מחשב], כאשר הטכנולוגיה עצמה מסופקת על ידי משרד הבריאות.

ככל שבית המשפט יקבע שקיים צורך במכסת טיפולים נוספת, הרי ש(הקטין) יהיה זכאי לקבל אותה במסגרת שירותי בריאות כללית ... (הדגשה שלי - ב.ט)."

אשר לטיפולים רגשיים, מר בן שלמה פירט בתצהירו את מסלולי הטיפול בתחום בריאות הנפש בהם יוכל הקטין לקבל את הטיפול הנדרש לו במסגרת קופת החולים, וללא תשלום.

בחקירתנו הנגדית חזר מר בן שלמה והבהיר כי: "... הכללית עשתה חושבים גם בהיבט המשפטי וגם בהיבט הרפואי והחליטה למקרה ספציפי זה של (הקטין) לנהוג באופן שונה שאני ציינתי בתצהיר שלי. התצהיר שלי מבטא את עמדת שירותי בריאות כללית כנתבעת בתיק זה, כי בנסיבות תיק זה הכללית תכבד כל קביעה של בית המשפט בעניין הטיפולים הרפואיים שנדרשים ל(קטין), ותספק את הטיפולים בהתאם לקביעת בית המשפט ביחס לטיפולים המפורטים בתצהיר שלי. (עמ' 93 לפרוטוקול). ובהמשך: "... היקף הטיפולים שהכללית תיתן ל(קטין) אינו מותנה בחווה" של אנשי המקצוע או גורמי המקצוע אלא במה שיקבע על ידי בית המשפט. כלומר, בתיק הספציפי הזה אנחנו לא כפופים למגבלת סל הבריאות כמו גם לא לחווה" כזו או אחרת של איש מקצוע שלנו, אלא ואך ורק על פי החלטת בית משפט אותה אנו נמלא במלואה" (עמ' 94 לפרוטוקול).

114. מכוח התחייבות זו של הנתבעת לספק לקטין טיפולים בהתאם לקביעת בית המשפט, טוענת הנתבעת כי על הקטין לממש את זכותו לקבלת הטיפולים הדרושים לו, במסגרת הנתבעת, זאת כחלק מחובת הקטנת הנזק.

דיון

115. נקודת המוצא לדיון בשאלת הפיצויים בגין הוצאות רפואיות ופרא-רפואיות היא זכאותו של הקטין לטיפול במסגרת סל הבריאות, ומכוח חוק ביטוח בריאות ממלכתי, התשנ"ד - 1994 (להלן: "חוק בריאות ממלכתי").

מקום בו ניתן לקבל את הטיפול הרפואי לרבות טיפולים פרא רפואיים, במסגרת סל הבריאות, מוטלת על הניזוק ובכלל זה על הקטין - חובה למצות את זכויותיו לקבלת טיפול

רפואי במסגרת זו, זאת כחלק מחובת הקטנת הנוק. עם זאת, אין מחלוקת כי הקטין נדרש ויידרש בבגרותו לטיפולים מעבר למכסת הטיפולים המוכרת במסגרת סל הבריאות.

116. לא ראיתי לקבל את עמדת הנתבעת כי נוכח התחייבותה לספק לקטין טיפולים בהתאם לכל קביעה של בית המשפט וללא קשר לתקרת הזכאות על פי סל הבריאות, על הקטין לממש את זכאותו לקבלת הטיפולים במסגרת הנתבעת.

אותם נימוקים של ניתוק הקשר המשפטי - כלכלי שעמדו ביסוד ההנמקה לפסיקת הפיצויים בסכום חד-פעמי ולא בדרך של תשלומים עתיים, עומדים ותקפים גם בנושא זה.

מר בן שלמה אישר בחקירתו הנגדית כי אינו יכול להתחייב שהנתבעת תקבל על עצמה לספק את הטיפולי הרפואיים שיידרשו לקטין ככל שבגרותו יעבור לקופת חולים אחרת, וכדבריו: **"... אני משיב שלמיטב הבנתי ההתחייבות המפורטת בתצהירי יוצאת מנקודת הנחה ש(הקטין) יהיה חבר בשירותי בריאות כללית. ככל שלא יהיה חבר בשירותי בריאות כללית, זה דורש התייעצות שלי עם הגורמים המוסמכים בעניין..."** (עמ' 95 לפרוטוקול).

בנוסף, לא היה בידיו של מר בן שלמה לספק נתונים לגבי זמינות הטיפולים השונים הנדרשים לקטין וזמני ההמתנה לקבלת הטיפולים הפרא-רפואיים השונים דוגמת פיזיותרפיה, במסגרת הנתבעת (עמ' 96 לפרוטוקול).

סבורה אני כי יש לכבד את האוטונומיה והרצון הפרטי של הקטין שזכאי לשקול בבגרותו לאיזו קופת חולים ברצונו להשתייך. אין מקום לכבול את הקטין ולחייבו לקבל את הטיפולים הדרושים לו, מעבר לסל הבריאות, במסגרת הנתבעת. זאת במיוחד כשאין בפני כל נתון לגבי זמני ההמתנה וזמינות הטיפולים בכל אחד מתחומי הטיפול הנדרשים. זאת ועוד, מתן סעד של הצהרה בדבר זכאותו של הקטין לקבלת טיפולים בעתיד במסגרת הנתבעת, בהתאם לקביעת בית המשפט, עלולה, במקרים מסוימים וככל שתתעורר מחלוקת בדבר זמינות או איכות הטיפול, להוביל להתדיינות משפטית נוספת בין הצדדים, מה שכאמור סותר את עקרון הסופיות העומד בבסיס פסיקת הפיצויים בסכום חד-פעמי.

117. לפיכך, נקודת המוצא לפסיקת הפיצויים בגין טיפולים רפואיים ופרא-רפואיים היא כאמור, זכאותו של הקטין לקבלת הטיפול הנדרש לו במסגרת סל הבריאות וחובתו למצות זכות זו מחד גיסא ומאידך גיסא, פסיקת פיצוי בגין הוצאות וטיפולים רפואיים ופרא רפואיים שאינם נכללים בסל הבריאות.

118. לאחר עיון בחוות דעת המומחים, ראיתי להעריך כי הקטין יזדקק לטיפולי פיזיותרפיה והידרותפיה בהיקף של שלושה טיפולים שבועיים, למשך תוחלת חייו.

אשר לריפוי בעיסוק וקלינאית תקשורת, ראיתי להעריך כי מדובר בכשלושה טיפולים שבועיים עד גיל 18.

כן ראיתי להתחשב בכך שהקטין נזקק ויזקק לטיפולים נוספים לרבות טיפולי בוטוקס וטיפולים פסיכולוגיים.

אשר לתקופה שעד גיל 18, יש להביא בחשבון שהקטין לומד במסגרת רגילה, ואינו משולב במסגרת החינוך המיוחד. לפיכך, הוא נדרש לטיפולי פיזיותרפיה והידרותפיה, ריפוי בעיסוק וקלינאית תקשורת, לאחר שעות הלימודים. חלק מהטיפולים ניתן במסגרת מת"י ובגין חלקם זכאים ההורים להחזר.

אשר לטיפולים או פעילויות נוספות לשימור ושיפור מיומנויות מוטוריות, רגשיות, חברתיות ולימודיות כגון שחיה, רכיבה על סוסים וסיוע לימודי, יש להתחשב בהוצאות עודפות בלבד, מעבר להוצאות בגין פעילויות פנאי והעשרה הנדרשות לילדים בגילאים הרלבנטיים. בשוקלי את כל אלה, ראיתי להעריך את הפיצוי בגין הוצאות רפואיות ופרא-רפואיות בעבר ובעתיד, בסכום גלובלי של 1,250,000 ₪.

אביזרים וציוד מתכלה

119. הקטין נזקק ויזקק בעתיד למגוון עזרים שיקומיים כמפורט בחוות דעת המומחים, ובכלל זה מחשב תקשורת תומכת חלופית, סדיס, כיסא גלגלים, כיסא שירותים ורחצה, כיסא גלגלים ממונע, הליכון, עמידון, ציוד עזר לאכילה וציוד מתכלה.

כפי שעולה מחוזר מנהל רפואה במשרד הבריאות, 1/1, במסגרת הרחבת סל שירותי הבריאות בשנת 2015, נכללו בסל השירותים מחשבי תקשורת תומכת וחלופית. ד"ר לבל אישרה בעדותה כי הקטין עומד בתנאים לקבלת אביזר זה (עמ' 14 לפרוטוקול).

בנוסף לכך, הקטין זכאי לקבלת מרבית העזרים והאביזרים הנדרשים במימון או סבסוד של משרד הבריאות.

לאחר עיון בחוות דעת המומחים וטענות ב"כ הצדדים בסיכומיהם, ראיתי לפסוק פיצוי גלובלי בסך של 300,000 ₪ בגין אביזרים וציוד מתכלה, בעבר ובעתיד.

ניידות

120. התובעים מסתמכים על חוות דעתו של ד"ר ברזנר לפיה כיום יש צורך בהסעת הקטין בכיסא בטיחות. בבגרותו, הקטין לא יוכל לנהוג בעצמו, ויידרש לו רכב מסוג ואן עם מעלון חשמלי.

התובעים ציינו כי בשנת 2012, רכשו רכב מסוג פולקסווגן קאדי אוטומטי באמצעות הלוואה עומדת מהמוסד לביטוח לאומי. ברכב הותקנו מעלון ועיגון לכיסא גלגלים, ולצורך זה נשאו בעלות של 43,000 ₪. כן נטען כי האב מקבל רכב צמוד מהחברה המשמש אותו לצרכי

עבודה, אך בשל מצבו של הקטין, המחייב רכב מותאם, אין באפשרות התובעים לעשות שימוש ברכב החברה לצרכיו של הקטין והם נאלצים להחזיק שני כלי רכב במקום אחד. התובעים הגישו את חוות דעתו של מר משה קצין (להלן: "קצין") בעניין עלות רכישת ואחזקת רכב נכה, ועתרו לפסיקת פיצויים בהתחשב בעלות רכישת רכב ראשון לאחר הלוואה עומדת, וכן בעלות חודשית של אחזקת רכב ואביזרים נלווים.

121. הנתבעת אינה חולקת כי מצבו של הקטין יחייב החל מגיל 8, הסעתו ברכב. עם זאת, יש לקחת בחשבון את הוצאות הניידות הבסיסיות להן נדרש כל אדם לצורך שגרת יומו. הנתבעת הוסיפה וטענה כי הקטין עשוי להיות זכאי להוצאות נסיעה על פי חוק חינוך מיוחד, התשנ"ח - 1998, החל גם בעניינם של ילדים בעלי צרכים מיוחדים המשולבים במערכת חינוך רגילה. הנתבעת הגישה בעניין זה את חוות דעתו של מר בועז מוגילבקין (להלן: "מוגילבקין"), וטוענת כי יש לפצות את הקטין רק בשל הוצאות לרכישת אביזרים והוצאות ניידות עודפות בסכום כולל של 250,000 ₪.

122. הלכה היא כי הפיצוי בגין הוצאות ניידות ואחזקת רכב ייפסק בשים לב להוצאות עודפות הנגרמות לנפגע בשל נכותו, מעבר להוצאות הסבירות שהיה מוציא במהלכם הרגיל של החיים גם אלמלא הפגיעה. כן יש להתחשב במסגרת זו בתועלת הצומחת לבני משפחתו של הניזוק מהשימוש ברכב (ע"א 9499/07 פלאס נ' כלל חברה לביטוח בע"מ (8.12.2009) וע"א 3263/96 קופת חולים כללית נ' שבודי פ"ד נב(3) 817, 831 (1998)). בהתחשב בעלויות הסעת הקטין ברכב מותאם, וכן בעלויות רכישת רכב מותאם ואחזקתו למשך תוחלת חייו של הקטין ובהתאם לסכומי הפיצויים המקובלים בפסיקה בראש נזק זה, ראיתי להעריך את הפיצוי בגין הוצאות ניידות יתרות בסכום גלובאלי של 1,000,000 ₪.

דיוור

123. התובעים ציינו כי הם התגוררו בעבר בדירה שבבעלות משפחת האב, אליה הובילו 30 מדרגות בבניין ללא מעלית. בדירה זו בוצעו התאמות מינימליות בעלות של כ- 15,000 ₪. החל ממאי 2013, התובעים מתגוררים בדירה שכורה ונושאים בעלות שכר דירה חודשי בסך של 3,300 ₪.

התובעים מבקשים לפסוק את הפיצוי בגין התאמת דיוור על בסיס חוות דעתם של ד"ר ברזנר וגב' שיפמן, שהתייחסה בחוות דעתה לפרוגרמה רעיונית לדיוור מותאם. כן הוגשה חוות דעתו של מר רן ברקובסקי, לפיה דירה מותאמת לצרכיו של הקטין מחייבת 55 מ"ר נוספים, בעלות של 825,000 ₪. בנוסף יש להתחשב בהוצאות נלוות לרכישת דירה לרבות דמי תיווך, שכר טרחת עו"ד ועלויות התאמת הדירה לצרכי הקטין, בסך כולל של 120,000 ₪.

התובעים מבקשים לפסוק פיצויים בסך של 946,000 ₪ במעוגל לצורך התאמת דיוור ומציינים כי מאחר שיש צורך בהתאמת מגורים היום כאשר הקטין מתגורר עם הוריו,

ובעתיד יהיה צורך בהתאמת דיור לקטין ולמטפל שעמו, הרי שלמעשה תיזרשנה שתי התאמות דיור במהלך חייו של הקטין.

124. הנתבעת הפנתה לחוות דעתו של ד"ר לנגר וכן לפרוגרמה לדיור מותאם המפורטת בחוות דעתו של מר חיים בן ארי, שהוגשה מטעמה ולפיה נדרשת תוספת של 17 מ"ר נטו (21 מ"ר ברוטו) בדירת מגורים רגילה כדי להתאימה לצרכיו של הקטין כשהוא מתגורר עם הוריו. במידה ויוחלט כי הקטין יתגורר בבגרותו בדירת מגורים עצמאית, נדרש שטח נוסף של 13 מ"ר נטו (17 מ"ר ברוטו), שכן המטפל יכול להשתמש בחדר הרחצה הכללי ובמטבח. לטענת הנתבעת יש לפסוק בגין התאמת דיור סכום שלא יעלה על 350,000 ₪, בהתאם לעקרונות שהותוו בעניין פת.

125. גם בעניין זה של התאמת דיור, הלכה היא כי יש לפצות את הניזוק רק בגין ההוצאות היתרות הכרוכות בהתאמת הדיור למצבו ונכותו, זאת מעבר להוצאות שהיו נדרשות במהלכם הרגיל של החיים, כדברי כב' השופט עמית, בעניין פת:

"בדומה גם בנושא הדיור. פעמים רבות הצדדים טורחים ומביאים חוות דעת שמאי על מנת להוכיח עלות רכישת דירה חדשה לניזוק או עלות בנייה של דירה חדשה. ברם, הפסיקה חזרה וקבעה כי הניזוק אינו זכאי לעלות של רכישת דירה חדשה אלא לעלות של התוספת הנדרשת בגין נכותו כגון הצורך בדירה בקומת קרקע או בדירה בבניין עם מעלית; הצורך בחדר נוסף עקב שרות מטפל זר, והצורך להתאים את הדירה למגורי הנכה. על כך יש להוסיף, לעיתים, את האצת הצורך לרכישת דירה. לכן, גם הסכומים בראש נזק זה על פי רוב ידועים וניתן להשאיר את הדברים לשיקול דעת בית המשפט בטווח הסכומים שמקובל לפסוק בראש נזק זה".

126. בשוקלי את התאמות הדיור הנדרשות ואת סכומי הפיצוי המקובלים בפסיקה בראש נזק זה, ובהתאם לפיצוי שנפסק בעניין פת הנ"ל והתקופה שחלפה מאז, ראיתי להעריך הפיצוי בגין ראש נזק זה בסכום גלובאלי של 400,000 ₪.

עלויות מיזוג יתרות

127. בהסתמך על חוות דעתם של ד"ר ברזנר ומר קצין מבקשים התובעים לפסוק פיצוי בגין הוצאות מיזוג עודפות בעלות של 296 ₪ לחודש.

128. הנתבעת טוענת על בסיס חוות דעתו של ד"ר לנגר כי לקטין יש יכולת ניידות מוגבלת ומבחינה רפואית איננו נזקק למיזוג. לחילופין, מוצע לפצות בגין עלויות מיזוג עודפות בהתאם לחוות דעתו של מר מוגילבקין.

129. המומחים הרפואיים לא נחקרו בעניין הצורך במיזוג, כך שאין בידי להעדיף חוות דעת אחת על פני רעותה. עם זאת, סביר בעיני כי בשל נכותו ומגבלותיו, יידרש הקטין להוצאות מיזוג

מוגברות מעבר לאוכלוסייה הכללית, בין היתר בהתחשב בשהות ממושכת יותר בבית. אשר על כן ראיתי להעריך את הפיצוי בגין הוצאות מיזוג יתרות בסכום גלובאלי של 50,000 ₪.

עלויות כביסה וייבוש יתרות

130. התובעים מבקשים לפסוק פיצוי בגין עלויות כביסה וייבוש עודפות בהתאם להערכת מר קצין, לפיה העלות החודשית העודפת בשל הפעלת מכונת כביסה וייבוש נוספת בשבוע מסתכמת בסך של 42.32 ₪. כן נטען כי יש לפצות את התובעים בגין רכישת מייבש והחלפתו אחת לעשר שנים.

131. לטענת הנתבעת, נוכח העובדה שהקטין שולט על צרכיו, מדובר בהוצאות כביסה מוגברות עד מועד גמילתו מחיתולים, בשיעור של 25% למשך שנתיים, כאמור בחוות דעת ד"ר לנגר. מעבר לכך, מדובר בעלויות עודפות מצומצמות ואין מקום לפצות בגין רכישת מכונת כביסה ומכונת ייבוש. כן מפנה הנתבעת לחוות דעת מר מוגילבקין, לפיה העלות העודפת בגין הפעלת מכונת כביסה ומייבש עומדת על 29 ₪ לחודש.

132. סביר להניח כי נדרשו הוצאות כביסה וייבוש עודפות במיוחד בתקופה שעד לגמילת הקטין מחיתולים. לאחר מכן, מדובר בהוצאות עודפות הנובעות בעיקר מצורך מוגבר בהחלפת בגדים בשל בעיית ריור, קושי באכילה ושתייה עצמאית. ראיתי לפסוק פיצוי גלובאלי בגין הוצאות כביסה וייבוש עודפות בסכום כולל של 50,000 ₪, לעבר ולעתיד.

עלויות נופש יתרות

133. הקטין זכאי לחיים בעלי עניין, תוכן והנאה ככל אדם ובכלל זה לפעולות נופש וחופשה. התובעים תמכו טענותיהם בדבר ההוצאות העודפות הכרוכות ביציאה לחופשה בחוות דעתו של מר דניאל שטינברג (להלן: "מר שטינברג"), המתמחה במתן שירותי תיירות לקהיליית הנכים (נספח 2.14 לתיק המוצגים מטעם התובעים), שהתייחס בחוות דעתו לזמינותם של שירותי תיירות מונגשים לנכים והעלויות הנוספות המתחייבות מהצורך בהצטרפות המטפל לחופשה, שכירת שירותי תיירות מונגשים, ועלות ביטוח יקרה יותר. הנתבעת לא הגישה חוות דעת נגדית. לטענתה, יש מקומות רבים בעולם המונגשים לנכים, וללא עלות נוספת. לפיכך, הוצע פיצוי גלובלי שאינו עולה על 50,000 ₪.

לאחר ששקלתי טענות הצדדים, ראיתי להעריך את ההוצאות היתרות הנדרשות בעת יציאה לחופשה, ובכלל זה מימון הוצאות המטפל ורכישת שירותי תיירות מונגשים, בסכום גלובלי של 120,000 ₪.

סכום הפיצויים

134. סכומי הפיצויים שנפסקו בראשי הנזק השונים, הם כדלקמן:

א.	הפסד כושר השתכרות -	2,873,457 ₪.
ב.	הפסד הפרשות לפנסיה ותנאים סוציאליים -	360,000 ₪.
ג.	הפסד צרכי מחיה בתקופת הצבא -	206,610 ₪.
ד.	הפסד קצבת זקנה בשנים האבודות	10,000 ₪.
ה.	נזק לא ממוני -	1,000,000 ₪.
ו.	עזרה וסיעוד בעבר ובעתיד -	6,815,625 ₪.
ז.	שכ"ט אפוטרופוס או גורם מסייע -	350,000 ₪.
ח.	טיפול שיניים -	80,000 ₪.
ט.	שיקום מיני -	200,000 ₪.
י.	הוצאות רפואיות ופרא-רפואיות -	1,250,000 ₪.
יא.	אביזרים וציוד מתכלה -	300,000 ₪.
יב.	ניידות -	1,000,000 ₪.
יג.	דיוך -	400,000 ₪.
יד.	עלויות מיזוג יתרות -	50,000 ₪.
טו.	עלויות כביסה וייבוש יתרות -	50,000 ₪.
טז.	עלויות נופש יתרות -	120,000 ₪.
סה"כ		15,065,692 ₪.

ניכוי מל"ל

135. הקטין מוכר על-ידי המל"ל, כנכה בשיעור 100% ומקבל גמלת ילד נכה וגמלת ניידות. בבגרותו יהא הקטין זכאי לגמלת נכות כללית, גמלת שירותים מיוחדים וגמלת ניידות. את סכומי הגמלאות יש לנכות מסכום הפיצויים. נוכח העובדה שחלפה תקופה מאז הגשת חוות הדעת האקטואריות, ראיתי להורות על הגשת חוות דעת אקטואריות עדכניות. חוות הדעת העדכניות תוגשנה בהתאם לכללים הקבועים בתקנות ההיוון, ובהתאם להוראות פסק הדין שניתן בימים אלה בע"א 2278/16 פלוני נ' מדינת ישראל (12.3.2018).

סוף דבר

136. סכום הפיצויים כפי שנפסק לעיל מסתכם בסך כולל של **15,065,692 ₪.**

מסכום הפיצויים יש לנכות את גמלאות המל"ל, בהתאם לחוות דעת אקטואריות עדכניות, שתערכנה כמפורט בסעיף 135 לעיל.

חוות דעת אקטואריות בצירוף פסיקתא לחתימה ובקשה לאישור השקעת כספי הקטין יוגשו עד ליום 10.4.2018.

אשר לשכ"ט עו"ד - עיינתי בטענות ב"כ התובעים לגבי הסכם שכר הטרחה. יש לציין כי ב"כ התובעים, וכך גם ב"כ הנתבעת, השקיעו עבודה ומחשבה רבה בניהול תיק זה. עם זאת, לא ראיתי לסטות משיעורי שכה"ט המקובלים על פי הפסיקה בתיקים מסוג זה.

אשר על כן, ראיתי להורות כי על סכום הפיצויים, לאחר ניכוי גמלאות המל"ל כאמור לעיל, יתווספו שכ"ט עו"ד בשיעור כולל של 23.4%, וכן החזר הוצאות המשפט בצירוף הפרשי הצמדה וריבית ממועד ההוצאה ועד מועד התשלום בפועל.

נוכח הצורך בהגשת חו"ד אקטואריות מעודכנות ופסיקתא לחתימה, הסכומים האמורים ישולמו תוך 45 יום מהיום שאם לא כן - יישאו הפרשי הצמדה וריבית חוקית מהיום ועד מועד התשלום בפועל.

פסה"ד ניתן לפרסום, ללא פרטים מזהים.
המזכירות תמציא פסק הדין לב"כ הצדדים.

ניתן היום, כ"ח אדר
תשע"ח, 15 מרץ 2018,
בהעדר הצדדים.
בלהה טולקובסקי, שופטת

בלהה טולקובסקי 54678313
נוסח מסמך זה כפוף לשינויי ניסוח ועריכה